Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 57 (10349) | 1977 чылдың март 10, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Краснодарда В. С. Пустовойт аттыг Бүгү-эвилелдиң үстүг культураларының эртем-шинчилел институдунда тарымал тооруктуң «первенец» деп сортун алган. Ол сортта оливканың сураглыг үзүнге деңнежип болур бедик шынарлыг үс бар. Институттуң участоктарында үрезиннери 52—57 хуу үстүг үнүштерни өстүрүп турар.

Эрткен чылын «первенецти» Кубаньның, Ставропольениң, Украинаның 32 сортоучастоктарынга тараан.

Бо чылын Кубаньның колхозтары болгаш совхозтары тарымал тооруктуң чаа сортун сес муң гектар черге тарыырлар.

Чурукта: «первенецтиң» автору, институттуң эртем ажылдакчызы К. И. Солдатов болгаш улуг лаборант А. А. Ивлева оларның теплицада тарымал тооруктуң чаа сортун көрүп турары.

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МАЛДЫҢ ЧЕМГЕРИЛГЕЗИН ЭКИЖИДЕР

Эът бүдүрериниң болгаш ону күрүнеге садарының планныг онаалдаларының күүсеттинген турарын чедип алыр төлээде, малды ажаарының болгаш чемгерериниң технологиязын үндезини-биле эде тургузарын СЭКП Тыва обкомунуң IV пленуму онзалап айыткан. СЭКП райкомнары, чер-черде парткомнар болгаш партбюролар ук айтыышкынны боттарының ажылынга удуртулга болдурар ужурлуг.

Бистиң республикада мыйыстыг бода малды мөөннээр, ажаалдазын болгаш чемгерилгезин экижидер ажыл каш чыл бурунгаар эгелээн. Амгы үеде 13 муң ажыг инектерни азырап турар 40 хире семиртилге шөлдери бар. Эрткен чылын оларның аразындан «Сукпак» совхозтуң күрүнеге саткан инектериниң 98 хуузу эң семизи-биле хүлээп алдынган. Ол ажыл-агыйның семиртилге шөлүнге хары угда 3600 инек кирер. А «Кызыл тараачын» совхозтуң семирткен аныяк шарыжыктары хонуктала 820 грамм немелде деңзи берип турган, чүгле эң семис болгаш 400 килограммдан өрү деңзилиг инектерни сатканындан 48 муң рубль арыг орулга алдынган. Колхоз, совхоз бүрүзүнге бо мурнакчы арганы нептередири черле чугула.

Амдыызында ажыл-херек чер болганда ынчаар тургустунмаан. Чижээлээрге, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларының дужаап турар инектериниң ортумак деңзизи 230—250 килограммдан дээредевейн турар. Ол туржук «ҮТКА 25 чылы», «Улуг-Хая», «Кызыл тук» чергелиг хоочун совхозтарның семиртилге шөлүнде безин инектери хонукта чүгле 200—300 грамм деңзи немеп келген. «Өөк» совхозка ол көргүзүг январь айда 400 грамм болган. «Тес-Хем» совхозтуң, Эрзинде Ленин аттыг колхозтуң семиртип турар инектериниң деңгели оон-даа дора. Семиртилге шөлдеринде малдарның ажаалдазының болгаш чемгерилгезиниң технологиязын сагывайн, оларны чылыг суг-биле суггарбайн турарының херечизи ол.

Кышкы үеде мал чемнериниң курлавырын чөптүг ажыглаары, чемнерни ыяап-ла болбаазырадып бээрин организастаары, оларның чидиртингир болгаш хоолулуг болурун бедидери семиртилгеге улуг ужур-дузалыг дээрзин СЭКП Төп Комитеди бодунуң бүгү совет чонга Чагаазынга демдеглээн. Эът бүдүрерин улгаттырарының үндезини ол. Ындыг турбуже, республикада үжен хире кормоцех ажылдавастаан, ажылдап турар кормоцехтерниң бүдүрүкчүзү кончуг чавыс. Тес-Хем, Өвүр, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның колхозтарының болгаш совхозтарының кормоцехтери үрелип, ында ажылды организастааны четпес.

Мал чемин болбаазырадырынга витаминниг сиген далганы кылыр агрегаттарның ролю улуг. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта ындыг агрегат эрткен чылын 700 тонна сиген далганын бүдүрген. Таңды. Бии-Хем, Каа-Хем районнар сиген далганы бүдүрер планын ажыр күүсеткен. Республикада 6211 тонна витаминниг сиген далганы бүдүртүнген, ынчалза-даа ол бир агрегатка онаалтыр чогуур нормага оранчок четпес, бо чылын агрегат бүрүзүнүң 500 тоннаны бүдүрген турарын чедип алыры планнаттынган.

Мал чеминиң шынарын агрохимлабораторияга хынаттырып, канчаар болбаазырадып бээриниң сүмезин алыры чугула. Рационну ооң соонда тургузар. «Сукпак» совхоз ындыг арганы ажыглап турган, семиртилгеде инек бүрүзүнүң хонукта 1000 грамм ажыг немелде деңзини берип турарын чедип алган. Ында семиртилге шөлүнүң ажылчыннары бир башка онаалтыр хайлыычал протеинни 810, кальцийни 57, фосфорну 40, биовит-40-ни—20, кобальтыны 5, дусту 100 граммны хүннүң берип турар. Инектиң чемгерилгезин ажыл-агый, ферма болгаш семиртилге шөлү бүрүзүнге мынчаар организастаар болза, дужаар инектиң ортумак деңзизин, СЭКП обкомунуң IV пленумунуң салган сорулгазын ёзугаар, 350 килограмм чедириптер арга бар. А ол дээрге, чылда 1300—1400 тонна немелде эът-тир. Партия организациялары ол сорулганы чоокку үеде чедип алган турарынче совет, ажыл-агый болгаш хөй-ниити органнарын мобилизастаар ужурлуг.

Инек эъдин бүдүрерин 31 ажыл-агыйга мөөңнээрин, оон иштинде сес ажыл-агыйны бо талазы-биле специализастаарын, инек эъдин бүдүрериниң хемчээлин 1980 чылда 13,2 муң тонна, а ону күрүнеге садарын 11,8 муң тонна чедирерин СЭКП обкомунуң пленуму көрген. Бо бүгүнү амыдыралга боттандырарда эртем-техниканың чедиишкинин, мурнакчы арга-дуржулганы долу ажыглаар, курлавырларны дилеп тывар херек. Семиртилгениң түңнели чүгле ынчан чедиишкинниг болур.

Частың баштайгы айы үнген, ынчалза-даа кыштаглаашкынның байдалы берге болуп артпышаан. Оон уламындан эът бүдүрүлгезиниң деңнели эрткен чылдыынга четпес. «Х Улуг хурал» колхоз, «Тес-Хем» совхоз чергелиг ажыл-агыйларның күрүнеге садар малы арып турар. Ындыг турбуже, малга чемни хээндектеп, холуп, ылбырадып—болбаазырадып бээр ажыл сула. Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның малга бээр чеми төнериниң кырында келген. Чер-черде ажыл-агый удуртукчулары, тускай эртемниглер малдың семиртилгезин күштелдирер талазы-биле шыңгыы хемчеглерни дарый алыр херек.

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

Часка техника белеткели — үениң чугула негелдези

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары онгу беш чылдың ийиги чылының дүжүдүн өстүрери-биле часкы тарылгага белеткел ажылы—техника септелгезин бо хүннерде доозуп турарлар. Калбарган социалистиг чарышка мурнакчылар Иван Куулар, Хеймер-оол Кара-Сал болгаш өскелер-даа тиилекчи болуп, шаңнал, макталдарны алгылаан.

ЧУРУКТА: мурнакчы механизатор И. Куулар (солагай талазында) биле аппаратчик Хеймер-оол Кара-Сал.

В. НОВИКОВТУҢ фотозу.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР ДЭЭШ

Бай-Тайга районда Шуй кодээ Советиниң ээлчеглиг сессиязынга кыштаглаашкын айтырыын чугаалашкан. Кодээ Советтиң девискээринде турар «Мурнакчы» колхозтуң малчыннары бо чылдың кыжынга бүгү тала-биле белеткелдиг кирген. Колхоз төвүнде албан организация черлери кодээ Советтиң удуртулгазы-биле тус-тус малчыннарны шефке ап, дыштаныр хүннерде малчыннарже үнүүшкүннерни организастап, боттуг дузаны чедирип турар. Бо хүннерде хойжулар ортузунда төрүүр хой бүрүзүнден хураганны менди алыр дээш чарыш чорупу турар.

Бо хүннерде колхозтуң төрүүр 8685 баш хоюнуң 5588-и хураганнаан. Оларның шуптузу онча-менди. Ниитизи-биле колхозта төрүүр бүгү хойнуң 65 хуузу оолдапкан.

Кодээ Советтиң депутады, хоочун малчын Седен-Дамбаа Ооржактың кодаанында байдал эки.

Арга-дуржулгазы улуг малчын бодунуң күжү-биле 70 тонна сигенни, көк суланы четчири-биле белеткеп алган, ынчангаш ам ооң кодаанында малдың деңгилгези эки. Бо хүннерге чедир малчынның кодаанында 450 баш хой хураганнаан, олар шупту менди. Малчынның кодаанынга кижи баргаш, кандыг кижи чурттап турарын дораан-на эскерип каар. Кыштагның девискээри арыг-силиг, мал чемгерер черин аңгылаан, малдың чаш төлүн азыраарынга херек бүгү-ле чүвени таарыштыр тургускан. Малдың чаш төлү чылыг кажааларда онча-менди доругуп турар. Депутат Күнзеңмаа Салчактың кодаанында байдал база эки. Комсомолчу хойжу онаашкан ажылынга бедик харысаалгалыг болуп, төрүүр хой бүрүзүнден хураганны менди алыр дээш кызымак ажылдап турар. К. Салчактың кодаанында төрүүр 310 баш хойнуң 250-и хураганнаан. Олар шуптузу меңди камгалап алдынган. Бо аныяк малчын кызымак күш-ажылы-биле колхозтуң аныяк малчыннарының мурнуку одуруунда кирген.

«Мурнакчы» колхозтуң малчыннары ниитизиниң малын чидириг чок өстүрүп, бо чылдың кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирип, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн бедик көргүзүглер-биле уткуур дээш сорук кириишкин-биле ажылдап турарлар.

М. ДОНГАК,
Шуй кодээ Советтиң
күүсеком даргазы.

БАШТАЙГЫ НЕГЕЛДЕ ЁЗУГААР

«Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунуң коллективи СЭКП обкомунуң IV пленумунга «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай комплекстиг хөгжүдериниң хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырары дээш областың партия организациязының сорулгаларын тодарадып чугаалашканын солуннардан номчуп-даа, радио, телевидениеден көрүп, дыңнап-даа танышкан.

Бистиң аныяк республиканың үлетпүрүнүң улам шапкын хөгжүүрү дээш Коммунистиг партияның, Совет чазактың ада сагыш салыышкынынга бүгү коллектив чоргаарланып, өөрүп четтиргенин илередирин, улам шалыпчы, күженишкинниг ажыл-иш-биле харылаарын шиитпирлээн.

Онгу беш чылдың баштайгы чылын хуусаа бетинде дооскан бо мурнакчы коллектив 1977 чылдың планныг онаалдаларын улам шыңгырадып, уткуштур планныг ажылдап турар. Олар күрүне планында көрдүнгенинден ажыр 3 муң кубометр демир-бетон кылыгларны немей бүдүрерин уткуштур планында көргеннер. Ол планны күүседирде ажылчын кижи бүрүзүнден кам дакпыр күженишкинниг ажылдап, ай, квартал планының ажыр күүселдезин чедип алыры дээш ээлчег санында, хүн бүрүзүнде бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары негеттинип турарын эки билирлер.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 107 чыл болганынга уткуштур бистиң бүгү чуртувуска удавас болур кызыл субботник хүнүнде заводтуң бүгү цехтери, бригадалары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары шупту 153 кижи бир демниг ажылче үнгеш, шалыпчы ёзу-биле ажылдаарлар. Ол хүн бүдүрүлге камнап алдынган чиг-эттен 70 кубометр бедик шынарлыг демир-бетон кылыгларны бүдүргеш, техниктиг хыналда кылдыынга баштайгы негелде ёзугаар хүлээдир болгаш 2 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.

Ынчангаш ажылдап алган акшазындан коллектив 570 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидерин шиитпирлээн.

Н. ООРЖАК.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Онгу беш чылдың бирги чылында кодээ болгаш суур Советтери үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарның, организацияларның болгаш албан черлериниң профэвилел организациялары-биле кады 1976 чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге ажылчы чоннуң коллективтерин мобилизастаар талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорутканын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел демдеглээн. Кодээ болгаш суур Советтериниң дугайында Хоойлу ёзугаар тургускан эргелерни болгаш хүлээлгелерни боттандырбышаан, олар ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге, черни, техниканы, материал болгаш күш-ажыл курлавырларын чогумчалыг ажыглаарынга салдарны чедирип, суурлар чаагайжыдар, чурттакчы чоннуң культура амыдырал, эмнелге хандырылгазын экижидер дээш хөй чүүлдерни кылып турарлар.

Республиканың кодээ болгаш суур Советтери Улуг Октябрьның 60 чылынга төлептиг уткуужар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга хаара туттунган. Олар боттарының девискээринде бүдүрүлгелер, колхозтар, совхозтар, организациялар онгу беш чылдың ийиги чылының даалгазын хуусаа бетинде күүседириниң, бодунуң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдар, бүгү ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер хемчеглерни ап турарлар.

1976 чылда ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң социалистиг чарыжының түңнелдериниң материалдарын чугаалажып көргеш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң доктааткаңы болза:

1976 чылдың социалистиг чарыжының түңнелинде Каа-Хем районнуң Ильинка кодээ Советин бирги черни ээлээн деп санааш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун болгаш 5000 рубльдиң акша шаңналын тывсыр дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1977 чылдың февраль 22-деги № 124 доктаалын дыңнадыр.

Ийиги черни алган Эрзин районнуң Нарын кодээ Советинге (күүском даргазы К. Ч. Белчир) Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун база 1000 рубльдиң акша шаңналын тывсыр.

Үшкү черни алган Таңды районнуң Дүрген кодээ Советинге (күүском даргазы Г. И. Иванова) Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң хүндүлел бижиин база 500 рубльдиң акша шаңналын тывсыр.

Дөртку черни алган Тожу районнуң Тоора-Хем кодээ Советинге (күүском даргазы Н. И. Куликова) Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң хүндүлел бижиин база 300 рубльдиң акша шаңналын тывсыр.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ АРГА-АРЫЫН КАМГАЛААР

Төлевилелди чугаалажып тур бис

1917 чылдың ноябрь 8-те үндүрген «Чер дугайында декрет» ёзугаар черни, а ол ышкаш арга-ыяшты хуу өнчү болурундан хостааш, бүгү улустуң байлаа кылдыр чарлаан. Ынчаарга 1918 чылдың май айда РСФСР-ниң БТКК-ның хүлээп алганы «Арга-ыяштар дугайында» болгаш 1923 чылда үндүрген «РСФСР-ниң арга-ыяш» кодекстери ыяш ажыл-агыйын социалистиг экономиканың чугула адырларының бирээзи болдурган.

Арга-ыяш хоойлужудулгазының чаа төлевилели бистиң күрүнениң хөгжүлдезиниң деңнелинге дүүштүр чаартып тургускан хоойлу болур. Эртемниң болгаш практиканың даа шугуму-биле алдан хире чылдарда ыяш ажыл-агыйында чыгдынган эң-не дээре арга-дуржулганы ында мөөңнээн.

Арга-ыяштарны чөптүг ажыглап, катап өстүрер, камгалап кадагалаар ажылга хөй-ниити организацияларының, тус-тус хамаатыларның киржилгезиниң дугайында онгу чүүл онза солун боор турар. Бистиң республиканың арга-ыяштыг черлериниң ниити шөлү 11,4 миллион гектар. Ынчангаш ол хире делгем девискээрге ажыглал, камгалал ажылдары хөй-ниитиниң, хамаатыларның киржилгези чокка берге болуру билдингир. Хоойлужудулганың 35-ки чүүлүнде арга-ыяш аразынга хамаатыларның сагыыр дүрүмнерин айыткан.

Арга-ыяш аразынга дыштаныкчылар, аңчылар, кат-чимис, тоорук чыыкчылары өртке удур дүрүмнерни сагывас чоруктап чүгле 1976 чылда ниити шөлү 1967 гектар арга-ыяш өрттери 260 катап черге болган. Оларны өжүрүп, узуткаарынга дорт чарыгдал 65 муң рубль четкен. Ынчаарга орттуң таварыштырган когарал-каражазы кайы хире улуг дээрзи билдингир.

Ыяш аймаан ажыглаарының дугайында төлевилелде айтып турары база кончуг шын. Ылангыя бистиң республикада ыяш белеткээр черлер чыл келген тудум-на улам-на көвүдеп, ниити саны 110 четкен. Ынчангаш оларның ажылын хайгаарап, ыяшты кезип, белеткээриниң дүрүмнерин сагып турарын хынаары безин бергедээн деп болур. Чедингир, белен черлерниң ыяжы шупту кестинген. Ыяштың курлавыры 1031 миллион кубометр дээрзи баштай дыка хөй ышкаш сагындырар. Ынчаарга чылдың-на 600 муң кубометр чедир ыяшты кезерин чөпшээреп турар. Ол дээрге, кезип болур ыяштың он беш хуузу-дур. Ажыы-биле чугаалаарга, холук чок эки ыяштың хемчээли эвээжээн. Ооң чылдагааны чүдел? Харыы чаңгыс: ыяшты дүрүм ёзугаар, чөп кезип, камнавайн турар. Чер-ле болганда хөй санныг белеткелчилер боттарының хереглелинге чүгле тергиин эки, дорт болгаш дилип болур ыяштарны шилип кезип ап турар. А арткан ыяштар дээрге, шынар чок, ыргак-доргак, ирик боор турары билдингир болгай.

Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, ыяш белеткээрин улуг-улуг белеткел черлеринге мөөңнээр болгаш бичии-бичии, быдаргай хереглекчилерни ол черлер хандырар болза, таарымчалыг болур. Ыяш белеткелин чүгле төпчүдер таварылгада, ону чөптүү-биле ажыглаар, катап тургузар аргалыг. Кол-кол ыяш белеткелчилери Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, Иштики херектер министерствозунуң бүдүрүлгелери болгаш ыяш ажыл-агыйлары боор болур.

Ыяш белеткээр черлерни улгаттыр каттыштырып, төпчүдер болза, ол ажылдарга тускай техниканы калбаа-биле ажыглаарынга, а ооң дузазы-биле белеткел кылып турар девискээрлерге чаа үнген, аныяк ыяштарны дегбейн арттырып, ыяштың келир үеде курлавырын тургузарынга дыка таарымчалыг болур. Ындыг аныяк ыяштардан келир үениң ине бүрүлүг, үнелиг ыяжы 75 хуу чедир камгалаттынып чыдып каар. Ыяш өзүмнерин катап тарып, олуртурунга чарыгдал база дыка эвээжээр.

Ырбанның ыяш белеткээр черниң А. Карамышев, Н. Савоськин, Н. Савин удурткан бригадалары чүгле 1976 чылда 600 гектар хире черниң аныяк ыяштарын дегбейн, ушкан ыяштарга бастырып, үревейн арттырып каан. Ол дээрге, ыяш олуртурундан камнаттынган 15 муң рубльге деңнир. Ыяшты ол хире эки камгалап, арттырарының аргазы быдаргай, бичии ыяш белеткелчилеринде чок. Чүге дээрге, олар тускай машина-техниказы чок болгай.

Белеткелчилер ыяшты кезип, сөөртүр үезинде ыяжы кестинген черлерниң ыяш курлавырлары катап тургустунар кылдыр, дүрүм ёзугаар ажылдаар ужурлуг. Ол дугайын хоойлу төлевилелиниң 43-кү чүүлүнде тодаргай айыткан. Бистиң республикада ол дүрүмнерни сагывайн турары хараадавчыг. Оон ужурундан ыяш ажыл-агыйлары белеткел черлериниң девискээринге ыяш өзүмнерин олуртуп, тарыырынга дыка хөй акша-хөреңгини чарыгдаар ужурга таваржып турар. Аныяк, бедик үнелиг дыт, хады дээн ышкаш ыяштарны камгалап, оларның өзеринге таарымчалыг байдалдарны тургузар болза, ыяш курлавырлары улуг болуру чугаа чок. Бир эвес ыяжын кайы-хамаан чокка кезип алган, шөлдүң аныяк ыяштарын үрей бастырып каапкан болза, ындыг черлерге куду сорттуг дыт ыяш, хадың, шарлан дуй үнүп кээр. Каа-Хемниң, Шагаан-Арыгның, Таңдының болгаш өске-даа ыяш ажыл-агыйларының шаанда кайы-хамаан чок кескеш, катап тургустунуушкун ажылын кылбаан арга-арыг шөлдерин көөр болза, оларны ажыы чок шарлан, хадың дээш өске-даа ыяштар дуй үнүп келген турулаар. А ол породаларны үнези чок ыяш кылдыр санап турар болгай. Ындыг черлерге бедик үнелиг, ине бүрүлүг ыяштар чүгле 150—180 чыл эрткенде четчип үнүп шыдаар.

Арга-ыяш хоойлузун үрээни дээш харысаалга дугайында төлевилелдиң алдыгы бөлүүнде айыткан. Бисте ындыг негелделерни үрээр таварылгалар дыка хөй. Чүгле 1976 чылда безин ниити өртек-үнези 11353 рубльдиң 3412 кубометр ыяжын кандыг-даа чөпшээрел чокка, халас кезип апарган. «Ленинчи орук», С. Тока аттыг, «Күш-ажылдың хостуу», «Улуг-Хая», «Россия» совхозтарның болгаш «Кара-Хөл» колхозтуң удуртукчуларының айтыышкынын ёзугаар ыяшты кандыг-даа чөпшээрел чокка, халас кезип белеткээр таварылгалар болгулаан. Ол ажыл-агыйлар хөй түңнүг торгаашкынга таварышкан. Тускай чөпшээрел, билет чокка кат-чимис, тоорук чыып, арга-арыг иштинге мал одарладып, сиген кезип дүрүм үрээн таварылгалар дыка хөй. Ындыг ниизылыг дүрүм үрээшкинниң түңнелинде күрүнеге таварышкан каражаның түңү 36842 рубль болган.

Бистиң республиканың арга-ыяш курлавырлары тус черниң экономиказын көдүреринге улуг курлавыр боор турар. Эң ылаңгыя СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Тываның бүдүрүкчү күштерин улам хөгжүдер дугайында доктаалында Чадаананың, Балгазынның, Каа-Хемниң ыяш белеткээр черлеринге, а ол ышкаш Кызылдың мебель фабриказынга немелде күчүлерни тургузарын, тудуг материалдарын белеткээрин көвүдедирин айыткан болгай. Аңаа холбаштыр ыяш белеткели көвүдээри билдингир. Ынчангаш республиканың ыяш байлаан чөп ажыглаар, ооң курлавырын улгаттырары улуг сорулга боор турар. Республиканың ыяш ажыл-агыйлары, лесничестволары хөй-ниитиниң, бойдус камгалалының ниитилелиниң, тус-тус хамаатыларның дузазы-биле бо ажылды экижидери чугула.

М. ГАКОВ,
Тываның ыяш ажыл-агый
эргелелиниң кол инженери.

ОКТЯБРЬЖЫ, КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

СЭКП-ның XXV съездизин аныктар дугайында ленинчи ёзу-биле сагыш салбышаан, оолдар болгаш кыстарны идеп талазы-биле бүзүреддиг, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр чорукка, хөй-ниитичи политиктиг бедик идепкейге кижизидер талазы-биле харысалгалыг сорулгаларны чурттуң комсомол организацияларының мурнунга салган. Партияның XXV съездизиниң ажылдап кылганы социал-экономиктиг программаны күүседирниче, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткуурунче оолдар болгаш кыстарны мобилизастаар сорулга-биле ВЛКСМ ТК-ның бюрозунуң шиитпирин ёзугаар февраль 14-тен 26-га чедир «Коммунистиг идейлиг чорукту, идепкейлиг амыдыралчы туруштуг—комсомолчу бүрүзүнге!» деп Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралын эрттирген.

Бистиң республикага комсомол хуралы организастыг бедик деңнелге эрткен. 52 муң ажыг комсомолчулар, оолдар болгаш кыстар СЭКП-ның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалының күүселдезиниң чоруп турарын бүгү талалыг чугаалажып, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткуур талазы-биле боттарының сорулгаларын тодараткан. Ол хуралга 8200 ажыг кижи санал берип, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында база партия обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлеринде айыткан бистиң республиканың улам ыңай комплекстиг хөгжүлдезиниң сорулгаларын шиитпирлээринге комсомол организацияларының ролюн бедидер талазы-биле эвээш эвес санал-оналдарны киирген. Партияның херээнге бердингениң, өңгү беш чылдың планнарын боттандырарынга боттарының салымышкынын киирериге белеңин ол хуралга аныктар база катап илергейлээн.

Хуралга партия, совет, ажыл-агый ажылдакчылары идепкейлиг киришкен. Партия комитеттери болгаш организациялары комсомолчуларның инициативазын деткээн. Чижээ, «Боду дээш база революцияның солдады дээш» деп лозун-биле ажылдаар деп «Саян» совхозтуң комсомолчуларының инициативазын СЭКП Бии-Хем райкомунуң бюрозу деткээн.

«Улам эки ажылдаар, ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидер!» деп партияның негелдезин комсомол хуралынга кичээңгейниң төвүнге тургустунган. Бо хүннерде 60 муң ажыг оолдар болгаш кыстар Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга уткуштур СЭКП ТК-га Ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарышта киржип, «Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга—60 шалыпчы неделя» деп шалыпчы ээлчегде турар. «Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга—аныктарның эрес-соруктуг болгаш чогаадыкчы чоруун баазалгадыр» деп аныктар шимчээшкини улам калбарган.

Тываның аныяк ажылчыннары болгаш колхозчулары өңгү беш чылдың баштайгы ийи чылының планнарын 60 чылга чедир күүседир дээш чарышка идепкейлиг-биле хаара туттунган. Тожунуң ыяш ажыл-агыйының комсомолчулары, Кызылда 48-ки тудуг эргелелиниң дөрт бригадазы, автоэргелелдиң он бир бригадазы, Өвүр районда чоннуң амыдырал хандырылга комбинады, СЭКП-ның XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн СБФ-зы, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөл, Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң № 3 болгаш 4 хойжу бригадалары, Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырында ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады Виктор Титовтуң удурткан чолаачылар бригадазы, а ниитизи-биле 280 комсомолчу-аныктар коллективтери, муң-муң оолдар, кыстар өңгү беш чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың септелге-механика цехинде комсомолчу-аныктар бригадазы беш чылдың үш чылының планын Октябрьның юбилейинге чедир күүседирин шиитпирлээн.

«Революцияның маадырлары комсомолчу-аныктар бригадаларының хурээлениинде», «Боду дээш база революцияның солдады дээш»—ындыг инициатива Ак-Довурактың, Кызылдың, Хову-Аксының, Бии-Хем, Таңды болгаш өске-даа районнарның комсомол организацияларынга төрүттүнген. «Коммунизмниң херели» колхозтуң оолдар болгаш кыстары ТАРП-ның организакчыларының бирээзи Оюн Күрсединиң, партизаннар командири С. К. Кочетовту бодунуң составынга киир санаарын шиитпирлээн болгаш школаның, комплекстиг спорт шөлүнүң тудуунга, Культура бажыңының септелгезинге, Кочетово суурнуң чаагайжыдылгазынга ажыл шагындан дашкаар үеде 60 шакты оларның орнунга ажылдаарын шиитпирлээн.

Апрель 16-да ленинчи коммунистиг субботникче үнүп, ховуларга болгаш фермаларга, төрээн суурларының, хоорайларының чаагайжыдылгазынга база ногаанчыдылгазынга октябрьжы, коммунистиг ёзу-биле шалыпчы ажылдаарын Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралының киржикчилери илергейлээн.

Камналга болгаш хумагалыг чорук дээш походка, хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээш демиселге, аныяк салгалдың аажы-чаң кижизидилгезин улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле ажылга комсомолчуларның болгаш аныяктарның киржилгезиниң дугайында хуралдарга хайнышкыныг чугаалар болган.

Школаларның, өөредилге черлериниң комсомол организацияларының хуралдарынга өөреникчилериниң, сургуулдарының болгаш студентилерниң билииниң деңнелин база шынарын бедидериниң талазы-биле хемчеглерни айыткан. Ортумак школаларның 900 ажыг доозукчулары улус ажыл-агыйынга ажылдаар күзелин илереткен. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң Шеми ортумак школазының 31 доозукчулары СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр республиканың улус ажыл-агыйынга ажылдаарын шиитпирлээн. Юбилейлиг чылда ажылчын ангының болгаш колхозчу тараачыннарның хурээлениинге немежип кирээлинер деп Кызыл школаларының доозукчулары республиканың бүгү школа доозукчуларын кыйгырганнар. Студент тудуг отрядтарының күжү-биле республиканың тудугларынга 10 миллион хире рубльди шингээдип алырын планнап турар.

Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралының үезинде «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга!» деп ленинчи зачёттуң киржикчилериниң политиктиг болгаш хөй-ниитичи аттестациязының түңнелин үндүрген. «Коммунизмге өөренип, коммунизмни тургузуп турар бис» деп боттарының хууда комплекстиг планнарының күүселдезиниң дугайында 35 муң ажыг комсомолчулар, аныктар отчёдун берген, олар өңгү беш чылда кылыр ажылының чаа сорулгаларын айытканнар. Ооң-биле кады ленинчи зачёттуң ол аттестациязы чамдык комсомол организацияларының ажылында четпестерни илередиринге идигни берген. Таңды, Эрзин, Каа-Хем, Тес-Хем, Барыын-Хемчик районнарының комсомол организацияларынга аттестация элээн организастыг эрткен.

Улуг Октябрьның 60 чылынга белеткелдиң үезинде Кызылдың болгаш районнарның комсомол организациялары ленинчи партияның, совет күрүнениң, комсомолдуң төөгүзүн аныяк оолдар, кыстар өөренирин организастап турар. Комсомолдуң политчырыдышкынының системазында «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнуң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын өөренирин организастаан.

Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралынга эге организацияларны организас талазы-биле улам ыңай быжыглаарының хемчеглерин айыткан. Амгы үеде комсомолдуң область организациязының хурээлениинде 29400 ажыг кежигүннер санаттынып турар. Олардан ийи кижиниң бирээзи-ле шуут-ла материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар. Хуралдар чорул турар үеде ленинчи комсомолдуң хурээлениинге 400 ажыг оолдар, кыстар кирген. Хөй-хөй эң эки комсомолчулар СЭКП-ның хурээлениинге кирер рекомендацияны алган.

Ооң-биле чергелештир Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралы чамдык комсомол организацияларының ажылында улуг четпестерни илереткен. Ындыг хуралдар Ак-Довурак, Кызыл хоорайларның, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның чамдык комсомол организацияларынга чавыс деңнелдиг эрткен. «Тыва тудуг» трестиң, «Трансссельхозтехниканың» автобаазазының, филармонияның, Чырыдыышкын болгаш Культура министерстволарының комсомол эге организацияларынга ол хуралга комсомолчулар эвээш келген болгаш идепкейи чавыс болган.

Аныяктарның аажы-чаң кижизидилгезиниң талазы-биле комсомол организацияларының ажылында улуг четпестер илереттинген. Кызыл, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарның чамдык комсомол организацияларында оперативтиг отрядтар ажылдавастаан, ГТО-нуң комплекизиниң нормативтерин дужаарын организаставайн турар. Бо черлерде аныяктарны бедик организастыг чорукка, быжыг сагылга-чурумга кошпак чаңчыктырып турарындан оларның аразында чамдык кижилер арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар ам-даа бар боол артпышаан. Ниити чурттаар бажыңнарда чурттап турар аныяктар-биле ажыл четпес болгаш культура, чырыдыышкын албан черлериниң ажылында четпестер ам-даа хөй болуп турар.

Комсомол хуралынга болгулаан ажык, принципиалдыг чугаалар эге организацияларның ажыл-чорудулгазының деңнелин бедидеринге улуг идигни бээри чугаажок. ВЛКСМ хооркому, райкомнар болгаш бүгү комитеттер хурал бүрүзүнүң түңнелин хандыр анализтеп, четпестерни чайладырыйын, коммунистиг тургузуушкунга комсомолчу бүрүзүнүң ролюн бедидериниң талазы-биле ажылды күштелдирери чугула. Комсомолчуларның болгаш аныяктарның инициативазын, эгелээшкиннерин бүгү талалыг деткип база нептередири эргежок чугула. Тываның комсомолчуларының Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралынга киржилгези оолдар болгаш кыстар бо чылын октябрьжы, коммунистиг ёзу-биле ажылдап, СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң төөгүлуг шиитпирлерин күүседиринге боттарының салымышкынын киирип, Октябрьның 60 чыл юбилейин төлептиг уткуурунга белеңин бүзүреддиг көргүскен.

А. РОМАШОВ,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары.

«Братск — Усть-Илимниң девискээр бүдүрүлге комплексизин тургузарын колдуунда доозар...».

(«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары»).

Бүдүрүлге комплекизиниң хөгжүлдези

Иркутск область. Братскиниң ыяш үлетпүрүнүң комплекизиниң шуугай кылыр заводу ажыглалда кирген. Ол завод сугга белен үрелбес, калбак хемчээлдиг шуугайны үндүрүп эгелээн. Ындыг шуугайның бүдүрүлгезин бистиң чуртувуста эң-не баштай эгелээн.

Ооң бүгү 16 шууштурулга шугумнары ажыглалга кирген соонда чартык автоматтыг завод чылда 200 муң кубометр шуугайны бүдүрүп үндүрер.

Чаа продукцияны чуртталга бажыңнарын, үлетпүр бажыңнарын тударда, вагон болгаш суднолар тударынга хереглээр.

Чурукта: комсомолчу-аныктар ээлчээниң удуртукчузу, таарыштырыкчы инженер Леонид Евстигнеевтиң, операторлар Евгения Ланина, Людмила Мартынова болгаш контролёр Валентина Иванычева олар-биле кады турары.

Э. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы

АГИТКВАРТИРАЛАРДА

Бистиң Бай-Тайга районда сезен беш агитквартира бар. Олар чер-черде партия организацияларының удуртулгазы-биле ажылдап турар. Мурнакчы ишчилерниң, кодээ интеллигенцияның иштинден шилип алган 755 активчи ында хаара туттунган.

Агиткварталарның кол сорулгазы — чоннуң, ылаңгыя херээженнерниң чурттап турар чериниң аайы-биле политмассалыг, кижизидилге ажылын организастаары болур. Район чөвүлели партия, комсомол, организацияларының ажылдакчылары-биле кады херээженнер чөвүлелдериниң даргаларының семинарларын ай санында эрттирип турар.

Дуржулга солчуушкунун организастаары ажылдың дээштиг аргазы апарган. Эрткен чылын кара-хөлчүлер Кызыл-Даг салбырынга, Шуйнуң кадыкшылга школазында активчилер «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак фермазынга барып дуржулга солушкан. Бо чылдың январьда «Бай-Тал» совхозтуң девискээринге дуржулга солчуушкунун организастап, херээженнер чөвүлелдериниң даргаларының кичээлдерин эрттирген. Ооң киржикчилери ол совхозта агиткварталарның ажылы-биле танышкан. Ында чон ортузунга политмассалыг ажылды чорударлы-биле кады биче чаштарның культурлуг кижизидилгезинче кичээңгейни күштелдирген. Совхозта 50 олуттуг уруглар садында малчыннарның 25 уруглары бар. Районо эргезинде 25 олуттуг уруглар сады база ында ажылдап турар.

Херээженнер чөвүлелдери агиткварталарны дамчыштыр чаагай ажыл-херекти кылып турарының чижээн «Кара-Хөл» колхозта херээженнер чөвүлелинден (даргазы С. Күдерек) көрүп болур. Агиткварира булуңнарын көрүштүг дерээн. Херээженнер өөредилгезин, темалыг кежээлерни, делгелгени план ёзугаар эрттирип, бажыңнар аайы-биле төрелдерниң кичээлге олурушканының, хуралга келгениниң демдеглелин кылып турар. Ыр конкурстарын организастап, чонга концерттерни бо-ла көргүзер. Кара-хөлчүлер район фестивалынга бирги черни алган.

Агиткварталар колхозта чаа школа тудуун шефке алган. Ооң иштин аштап, чугайлааш, дозулаан.

Бо колхозта «Кызыл», «Челээш», «Хүлүмзүрүг» деп агиткварталарның (даргалары болгаш пропагандистери А. Даваа, Д. Люндуп, К. Медек-оол, Л. Сарыг-Донгак, К. Салчак, Р. Шончалай) ажылы черле эки.

Боттарының ажылын чогуур деңнелге тургускан агиткварталар районда хөй. Ылаңгыя «Мурнакчы» колхозта агиткварталарның ажылында бир онзагай чүве бажың бүрүзү оттулар ыяш, сиген белеткелинге идепкейлиг киржип келгени болур. Колхозта хойжу бригадаларның ишчилери бот-тывынгыр уран чүүл маргылдааларынга идепкейлиг киржип келген.

Бай-Талда, Кызыл-Дагда, «Тээли» совхозтуң төвүнде агиткварталарның активчилери школаларга, клубтарга дежурныйлап, кижизидилгези «берге» элээди уругларны шефке ап, учётта турар бажыңнарже рейдилерни организастап турар. Бо чорук хоойлу рум үрээр чорук-биле демиселдиң дээштиг аргазы болу берген.

СЭКП обкомунуң II пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш чон ортузунга профилактиктиг хемчеглер херээженнер чөвүлелдериниң ажылын улам идепкейжиткен. Районнуң херээженнер чөвүлели чамдык өг-бүлелерни учётка алгап болгаш контрольду дыңзыткан.

Районда херээженнер чөвүлелдери чоннуң, ылаңгыя малчыннарның культурлуг амыдыралын бедидер дээш ажылдарны үениң негелдезинге дүүштүр тургузар ужурлуг. Чамдык малчыннарның уруглары ясли-садтарда хаара тутпаан. Чижээ, «Тээли» совхоз уруглар сады 1974 чылда-ла малчыннар уругларынга тудар дээш мынчага чедир ажыглалга кирбээн. Чурттакчылыг суурларның чаагайжыдылгазынче чоннуң идепкейлиг организаставайн турар.

Четпестерден чогуур түңнелди үндүргеш, бот-башкарылгалыг хөй-ниити организацияларынга даяныры районда партия организацияларындан негеттинип турар.

С. ОЧУР,
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

Бригада болгаш бригадир

Тываның кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының № 4 хеву-трактор бригадазын Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Александр Фёдорович Горбанюк удурткан. Ол коллектив 1971 чылдан бээр бедик көргүзүглерни чедип ап келген.

Александр Фёдорович бодунуң бригадазының хамаарышкан участогунга хөрзүннүң үрелир чоруунга удур демиселди доктаамал чорудуп келген. Ооң ол эгелээшкинин станцияның эртем талазы-биле харысалгалыг ажылдакчылары деткип, үнелиг сүмелерни берип, боттуг дүзаны чедирип келгеннер.

Күжениишкинниг ажыл үре-түңнелдиг болуп, черниң хөрзүнүм часмы, чүсну хаттан камгалаар арга тыптып келген. Бригаданың участогун дургаар ногаан ыяштар өзүп, шөлче улуг хат эрттирбес «шивээ» болу берген.

Александр Фёдоровичиниң удурткан коллективи бедик культуралыг агрохимиктиг хемчеглерни чогуур өй-шаанда ап келгенинден чыл санында бедик дүжүттү ап турар. Каңдаашкынныг 1974 чылда безин ук бригада бир гектар черден ортумаа-биле 11,3 центнер дүжүттү алганы—оларның күш-ажылчы күзел-соруун бадыткап турар.

Мурнакчы коллективтиң кежигүннери А. Космачёв, А. Салчак, П. Богашев болгаш өскелер-даа бо хүннерде часкы тарылгага эки белеткенип, техника аймаан бүрүнү-биле септеп доозуп турарлар. Олар СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң материалдары-биле танышкан болгаш аңаа сорук кирген ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Бригадир А. Горбанюк комбайн септелгезинде.
Н. БАЗЫРНЫҢ сөзү болгаш фотозу.

Бедик атка төлептиг болур

«Ленинградтың металл заводу» каттыжыышкынга ажылчыннарның хуралы мындыг шиитпирни хүлээп алган: токарь А. Брукиинниң болгаш чоңдурукчу В. Афанасьевтиң коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп аттарын дүжүрер. Мурнунда ол ажылчыннарга ындыг хүндүлүг атты тывыскан коллектив ам ону бадыткаарындан ойталаан. Чылдагааны чүдел? Ук ажылчыннар чогаадыкчы чоруун кошкаткан, аныяктарның мергежил бедидеринге четпес дузалап, социалистиг чарышка идепкейлиг эвес апарганы-дыр.

Ол хуралдың шиитпирин хөй-ниити организациялары күштүг хевээр арттырган.

— Ажылчыннар хуралы ажылчы чоннарны кижизидериниң, ажыл-агыйны социалистиг ёзу-биле чорударының школазы болу берген—деп, бүдүрүлгениң партком секретары А. К. Лебедев чугаалап турар.— Олар ажыл-ишчи бүрүзүн бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга киржиринче хаара тудуп, четпестерни илередиринге дузалап, оларны чайладырының талазы-биле тодаргай хемчеглерни төлевилеп турар. Бүдүрүлгечи ажыл-чорудулганың янзы-бүрү талаларын: күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалын, дагдыныышкынны, эртем-техниктиг дептилгени дүргедедирин, социал-амыдырал айтырыгларын аңаа чугаалажып көрүп турар.

Каттыжыышкынга коммунистиг күш-ажыл коллективтериниң ажылының шынарын хынап көөрүн чорутка». Маңаа база-ла ажылчыннар хуралы шиитпирлекчи болган. 420 бригаданың болгаш барык-ла беш муң ажыг кижиниң хүндүлүг адын хевээр арттырган. Ынчалза-даа чээрби ажылдакчы коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты эдилээр эргезин боттарының күш-ажылы-биле бадыткаваан.

Бүдүрүлгени удуртурунуң демократтыг принциптерин хажык чок боттандырары, бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киириштирери коллективтиң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң комплекстиг программазында баш удур көрдүнген. Ооң дээштиин амыдырал бадыткаан. Ооң тодаргай чижээ—Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш ажылдакчы бүрүзүнүң бедик харысалгалыы. Каттыжыышкынның ажыл-ишчилери Совет эрге-чагырганың юбилейинге чедир бир миллион 200 муң киловатт күчүлүг турбинаны белеткеп үндүрер деп шиитпирлээн.

Н. КОНДРАТЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

ЧҮСТЕН ЧҮС ТОЗАН ЧЕДИ—КЫЗЫГААР ЭВЕС

Казах ССР-ниң Алма-Ата облазында «Кастекский» деп уксаажыдылга заводу бар. Ында хөй кадарчызы аныяк коммунист Мукан Кокозов 1975 чылда төрүүр чүс хойга онааштыр 197 хураганны дорукту руп алган. Ол өңгү беш чылдың баштайгы чылында бодунуң коданында 600 хойнуң чүзүнге онаапттыр 185 хураганны камгалап алыр, хөй бүрүзүнден-не 4,2 килограмм дүктү кыргыыр хүлээнге алгаш, оозун база алдарлыы-биле күүсеткен.

Мукан Мурабильдаевич өңгү беш чылдың планын үш чыл дургузунда күүседир, пландан ажыр 2350 хураганны доруктурар бедиткен хүлээлгени алган. Казах ССР-ниң күрүне шаңналының лауреады, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи сураглыг хойжу Мукан-биле «Овцеводство» журналдың штаттан дашкаар корреспондентизи А. Заика ужурашкан.

— Мукан Мурабильдаевич, силер төрүүр чүс хойдан-на 197 хураганны ийи чыл улаштыр ап келдиңер. Ындыг чедиишкинни канчап чедип алган силер?

— Ол дээрге, он үш чыл дургузунда хой малдаанымның, улуг дуржулганың болгаш хынамчалыг ажылдың түңнелидир.

Хойдан-на—ийи хураган дээш

Чүс хойдан-на сески беш чылда ортумаа-биле 144, тоску беш чылда 184 хураганны алган мен. Ындыг болганда мээң чедиишкиним тавартылга эвес.

Талды-Курганның кодээ ажыл-агый техникумун ботөөредилге-биле чаа дооскаш, зоотехниктиң дипломун алдым—малчыннаары улам солун апарды. Чедиишкинни дукмам Рыскельди Мурабильдаевич-биле болгаш кадайым Ултуар-биле үлежип турар мен.

— Силерниң дуржулганарның чажыды чүдел?

— Арга-дуржулга малчын бүрүзүнде бар. Районда хойжулар школазының удуртукчузу болганымда, колхозтарга, совхозтарга болгаш бодум аалымга-даа кадарчылар-биле, оларның дузалыкчылары-биле үргүлчү чугаалажып турар мен. Хойну канчаар малдап турарымны шуптузун тодаргай тайылбырлап берип келдим. Мен бодаарымга, кол-да чүве—коданны шилиндек хойлардан тургузары, оларны тарып боозадырынга чедир бирээзи-ле 50 килограмм деңзилиг кылдыр семиртип, эдержилгеге белеткээри болур.

Хойлар ажаалдага лажок чанчыгыычал. Оларны дүвүретпези, сывыртавазы, ылаңгыя чайлагже көжерде чоорту аъткарары чугула. Кызымак ажаалданың болгаш шын зооветеринарлыг ажылдың ачызында казактың чиңге-нарын дүктүг хөөндан 185—195 баш туржук 200-даа хураганны чүс хойга онаалтыр ап болур. Мен харын ындыг сорунганы салган мен.

— Хойну хураганнаарынга канчаар белеткеп, чаш хураганнарны канчаар ажаап ап турар силер?

— Хойну хураганнаарының бетинде хайгаарап көөрү чугула. Ооң оларны боткурунуң, деңзизиниң, кадыкының болгаш тарып боозаткан хуусаалының аайы-биле бөлүнтей үзер. Хойну төрүүзүнде кажаалавас. Хүндүс одарга хүнзээр, а дүне чадыгай кажаага хонар. Олчык чок болза, аңаа саваң чадыг кырынга хураганнадып болур. Ооң соонда чылыг кажаалже шилчидер.

Хураганнапкан хойну, сүдү арбыдазын дээш, эки чемгерер херек. Хой бүрүзү-ле хүнде 400 грамм комбикорм, 2 килограмм силос, 1,5 килограмм меде, 3 килограмм борбаандылаан сиген чиир болгаш сугну шыдаар шаа-биле ижер ужурлуг.

Бүгү мал чемин фермада кадагалап турар бис. Учёт шынгыы болганындан мал чеми камныг чарыгдаттынып турар. Бисте тептүр-чайлыр азы үрелир деп чүве чок.

«Хураган бүрүзү иезиниң дазын баштай ыяап-ла эмер» деп ыдыктыг дүрүмнү хажык чок сагып турар бис. Ону боттандырбайн баар азы өске хураган ээптер болза, чаш хураганны ышкынганың ол.

Улуг-даа, бичии-даа сакманнарны тургузар үеде дузалакчылар херек апаар. Сакманнарга үзерде хураганнарның төрүттүнген хүнүн барымдаалавайн турар бис. Сакман бүрүзүнге чаңгыс аай күштүг хураганнар болгаш хойлар турар ужурлуг. Чаңгыс сакманга аңгы-аңгы күштүүн—шыыраан болгаш багайын холуштур тургузуп болбас. Хураганнар хүндүс иелери-биле кады оъттаар, дүне сери адазынга кады хонар. Ийистевээн хойларны аңгы сакманга тургускаш, хураганнарын үскен соонда, ийистээчел хойларның тогдулары-биле солуп ап турар мен. Чүс хойдан-на 180—190 хураган алыр хүлээлге алганда, ийистевес хойларның ажыы чок.

Өңгү беш чылдың баштайгы чылында 600 хойдан чүс хойга онаалтыр 197 хураган алдым, ынчалза-даа ол кызыгаар эвес. Бо чылын оон-даа хөй хураганны алырын кызар мен.

«Овцеводство» журналдан.

Ажыглалда кирген

ДИМИТРОВГРАД. (Ульяновск област). Хоюг металлургия цехиниң бирги ээлчээ ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг автоагрегат заводунда ажыглалда кирген. Аңаа кезектерни янзы-бүрү хоюг металлардан болгаш холуксааларлан тырып хевирлээш, а оон соонда бедик температурага быжырыптар. Ындыг арга продукцияны артыкчы чок кылдыр белеткээриниң аргазын бээр. Ам кылыгларын Каманың болгаш Горькийниң автомобиль заводтарынче чорудуп турар, а беш чылдың төнчүзүнде ук бүдүрүлге продукциязын машиналарның барык-ла бүгү модельдеринге чорудуп берип турар апаар.

(СЭТА).

Эртем корабли

Ленинград. «Профессор Визе» деп суднога ССР Эвилелиниң Күрүне тугун он чыл бурунгаар көдүрүп үндүрген. Ол үениң иштинде эртем кораблиниң экипажы «Перелив—73» болгаш «Тропэкс—74» дээр делегей программазын күүседиринге киришкен. Антарктида станцияларының кыштаар улустарын чедирип база оларның чүъктерин алдыгы диптиң эриктеринге чедирип чораан. Ооң-биле кады Мурнуу океанның шинчилелин база чоруткан.

«Профессор Визениң» дөрт рейизи метеорологтуг ракеталарның дузазы-биле атмосфераның үстүкү каъттарын өөренип көөрүнге тураскаалткан. 1973 болгаш 1976 чылдарда судноның эртемденнери Атлант болгаш Индий океаннарга Хүн туттурууш-кунун шинчилеп көргеннер. «Полярный эксперимент» деп программа ёзугаар суднода кол чорудуп турар ажыл болза суг болгаш агаар массаларының аразында харылзааларны өөренип көөрү-биле холбашкан. Ол шинчилээшкиннер бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйынга улуг ажык-дузалыг. Совет Эвилелиниң кандыг-даа районнарынга агаарның үр хуусаалыг прогнозун баш удур тургузарынга дузалаар.

Чурукта: «Профессор Визе» деп эртем-шинчилел судноның алдыгы диптте чеде бергени.

П. Ятковтуң фотозу
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШЫНАР—ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

Онгу беш чылдың онзагай байдалы бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери болгаш ажылдың шынарын экижидери дээрзин партияның XXV съездизи онзалап айыткан.

Бистиң хөгжүлдевистиң амгы үеде онзагай чүүлү — ниитилел бүдүрүлгезиниң кажангызындан-даа улуг хемчээлдии. Үлетпүр бүдүрүлгези хүн, ай бүрүзүнде муң-муң янзы-бүрү продукцияны бүдүрүп, оларның аразында бот-боттарынга дериг-херекселдер болгаш чиг-эттиң солчуушкуннары үргүлчүнүң чорудулгазы боор турар. Мындыг таварылгада ажыл-херекти бедик шынарлыг чорудары чурттуң экономиктиг сорулгаларының онза чугула айтырыы болу берген.

Шынап-ла муң-муң бүдүрүлгелерниң бирээзинге ажылдың шынары баксыраар болза, өске звеноларга ол салдарын чедирип, ажыл-херекти чогумчалыг чорударынга моондак болу бээр.

Амгы үеде ниитилел бүдүрүлгезиниң база бир онзагай байдалы — бүдүрүлгени бедик темпи-биле чорудары. А ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидерип чедип албаанда ол болдунмас. Ынчангаш бо айтырыгларның ниитилелдиң социал-экономиктиг чугула сорулгалары апаарының база бир кол чылдагааны ында. Бүдүрүлгени ажыктыг, ажылды шынарлыг кылдыр чорударынга факторлар: күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, ажыглалда турар кол фондуларны, бүдүрүлге күчүлерин чоп ажыглаары, материалдыг курлавырларны таарымчалыг чарыгдаар, одалга болгаш энергетика курлавырларын камныг чарыгдаары, төтчеглээди болдурбазы болур.

Барыын-Хемчик район республиканың үлетпүр, тудуг талазы-биле улуг районү. 1976 чылда район үлетпүрнүң ниити продукциязын 17089 муң рубльге бүдүрген болгаш 17771 муң рубльге продукция сайгарган. Натура талазы-биле 64,9 муң тонна сорттуг даг-дүгүн, 36,5 миллион киловатт/шак электроэнергияны, 3884 кубометр демир-бетон кылыгларны, 2030 кубометр ыяш материалдарын, 8010 муң туүйбуну, 3466 тонна хлеб болгаш булочка кылыгларын, 1089 тонна сүт продуктуларын болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрген болгаш сайгарган.

Районда бүдүрүлге черлериниң эргезинде турар кол фондуларның ниити түңү 79 миллион рубльден хөй. 1976 чылда бүдүрүлге фондузунуң бир рубльге онаалтыр 19 көпеектиң продукциязын бүдүрген, а бир эвес районнуң бүдүрүлге черлери планын шуптузу күүседипкен турган болза, ол сан 27 көпеек чедир өзер турган.

Ынчалза-даа ажылдың шынарында четпестер хөй. Районнуң бүдүрүлгелериниң ажылында кол четпес чүүлү — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң чавызы боор турар.

Эрткен чылда районнуң үлетпүр бүдүрүлгелери ажылдап турар бир кижиге онаалтыр продукция ажылдап кылыр планын ниитизи-биле 17,6 хуу чедир күүсетпээн. 1975 чылдың деңнелинден күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3,3 хуу чавыс болган. Ылаңгыя даг-дүгү арыглаар комбинатта, үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эң чавыс.

Даг-дүгү арыглаар комбинатта ажылчыннар саны 1975 чылдыынга деңнээрге 34,2 хуу көвүдээн, а бир ажылчынга онаалтыр продукция бүдүрери эрткен чылдың деңнелинден 18,2 хуу чавыс болган.

Мындыг байдалга чогум кандыг чылдагааннар чедиргенил? Хамыктың мурнунда бүдүрүлгелерниң дериг-херекселдерин чедимче чок ажыглап турарында. Ооң тодаргай барымдаазын даг-дүгү арыглаар комбинаттың фабриказында дериг-херекселдерни ажыглаарының коэффициентизи бедик сорттуг даг-дүгү бүдүрер цехте пландан 10 хуу, куду сорттуг даг-дүгү бүдүрер цехте пландан 33 хуу эвээш болганын айтырга-ла тодаргай-дыр. Дараазында база бир кол чылдагаан ажылчыннарның ажылга мергежилдииниң, оларның бүдүрүлге разрядының чавызында. Ол-ла фабрикада бөгүн ажылдап турарларның 766-зы азы 57 хуузу анаа чүгле 2 чыл ажылдаан, 52 хуузу 18—27 хар чедир назылыг аныяктар боор турар. Оларның ортумак разряды 3,6, а планда көрдүнгенинден ол сан 8 хуу чавыс.

Үстүнде саннар бүдүрүлгелерже чаа ажылдап кирген аныяк кижилер ажылга мергежил чогундан ам-даа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап шыдавайн турда, комбинаттың удуртукчулары, ында партия, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының оларның ортузунга организас-массалыг ажылды кошкак чорудуп, оларның ажылга мергежилин бедитпейн, үр чылдарда ажылдап турар кижилерниң дуржулгазын кошкак нептередип, аныяк ажылчыннарның техниктиг билиин бедидер талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турарын херечилеп турар-дыр.

Тываның даг-дүгү арыглаар комбинадының бүдүрүп турары бедик шынарлыг даг-дүгүнүң ийи марказынга күрүнениң Шынар демдээн тывысканы районнуң ажылчы чоннарын бедик шынарлыг продукция бүдүрериниче хей-аът киирип турар. Комбинат ажылдың болгаш продукцияның бедик шынарын комплекстиг башкарарының талазы-биле тодаргай ажылдарны кылып турар.

Ынчалза-даа районда бүдүрүлге, транспорт, садыг, амыдырал хандырылга организацияларының бүдүрүп, азы чонга садып турар продукциязының шынары ам-даа чавыс. Үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының тудуг организацияларынга берип турар демир-бетон кылыгларының шынары куду, цемент болгаш сай хоюткузу чедир ажылдаттынмаан болгулаар.

Ак-Довурактың хлеб заводунуң продукциязының шынары чавыс. Дыка хөй таварылгаларда хлеб хөлүн эртир шык, кырында кадыг карты хоорулчак, өзээ хос, дашты чарык, куу болгулаар. Ооң чылдагааны хлеб быжырар печкаларда изигни хемчээр термометрлер чок, хлебтиң далганын чедир хоютпас, хлеб кадагалаар өрээлдер хөлүн эртир изиг болгаш аңаа хонган хлеб курган турар. Байдал мындыг турда республиканың аъш-чем үлетпүр эргелели заводту эде дерир талазы-биле чугула хемчеглерни боттандырбайн турары четпес.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинады хепти даараар, ону аштаар талазы-биле ажылды шынар чок кылып турар. Районнуң коммунал ажыл-агый конторазының албан черлери чогуур негелдеге четпес ажылдап турар. Кызыл-Мажалыкта хеп чуур черниң чуп каан хеви арыг эвес, эки бөрүштүг кылдыр бастынмаан, чунар бажың үргүлчү соок болгулаар.

Районнуң ажыл-ишчи коллективтери 1977 чылда социалистиг хүлээлгелеринде кол кичээнгейни шынар талазы-биле көргүзүглерни экижидеринче угландырып турар. Кызыл-Мажалыктың туүйбу заводунуң коллективи 1977 чылда бүдүрген туүйбузунуң 90 хуузун 100—125 маркалыг кылдыр бүдүрер хүлээлгени алган, даг-дүгү арыглаар комбинат даг-дүгүнүң ам база ийи марказынга Шынар демдээн чедип алыр дээш ажылдаарын хүлээнген.

Барыын-хемчикчилер 1977 чылда үстүнде айыттынган четпестерни чайлаткаш, бүдүрүп турар продукцияларның шынарын экижидер дээш улам кызымак ажылдаар дээрзинге бүзүрел улуг.

В. ЧУЧУП,
райкүүскомнуң план килдизиниң даргазы.

Советтер амыдыралы

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

СЭКП-ның XXV съездизиниң Советтерниң мурнунга салган сорулгаларын амыдыралга боттандырары-биле Тес-Хем районнуң Ө. Шынаа кодээ Совединиң күүскому (даргазы С. Артына) организас-массалыг ажылды күштелдирип, боттуг ажылдарны кылган. Кодээ Советтиң күүскому, доктаамал комиссиялар болгаш депутаттар чоннуң культуразын, амыдырал деңнелин бедидери дээн чижектиг айтырыгны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип келген. Кодээ Советтиң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың баштайгы чылында күрүнеге кодээ ажыл-агый продуктуларын садар планын чедиишкинниг күүсеткеш, кодээ Советтер аразында калбарган чарыштың тиилекчизи болуп, шилчип чоруур Кызыл тукту база ийи чүс акша шаңналын ап, районда эки ажылдыг кодээ Советтерниң санында кирген.

Сөөлгү үеде кодээ Советтиң депутаттарының ажылдап турар черлеринге идепкейи көскүзү-биле бедээн, олар сессияларга айтырыг белеткээринге болгаш оларның ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Кодээ Советтиң сессияларының хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин организастаарынга болгаш хынаарынга депутаттарның киржилгези улуг.

Депутаттар боттарының соңгукчулары-биле үргүлчү ужуражып, отчёттарын берип, кирген чагыгларның күүселдезиниң дугайын дыңнадып, сессияларның шиитпирлерин, чугула доктаал-шиитпирлерни оларга чедирип, тайылбырлап берип турар. Депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарлар база хөй. Оларга О. Доңмитти, С. Нанчатты, Ш. Балыйны, Э. Биче-оолду болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Кодээ Советтиң күүскомунуң, депутаттарның база соңгукчуларның боттарының идепкейлиг киржилгези-биле депутаттарга кирген чагыгларның күүселдези багай эвес чоруп турар. Чижээ, соңгукчуларның кирген чагыгларын ёзугаар О. Шынаа суурга өмнелге салбырын ажыдып, дүрген дуза чедирериниң машиназын ажыглалга киирген. Почта салбырын тургузарын дилээн чагыг база кирген, ол база күүсеттинген. Ук салбырының ажылы эки. Чонну чагаа бижик, парлалга чагыдылгазы, пенсия, пособия-биле озал чок хандырып турар. Эрткен чылдың түңнели-биле алгаш көөрге, О. Шынаа почта салбыры салбырлар аразында багай эвес ажылдыг болуп, районда үшкү черни алган. База бир чижек. Кодээ Советтиң девискээринде Ак-Чыраа салбырның малчыннарын чаа автолавка-биле хандырарын дилээн чагыг малчыннардан кирген. Оларның дилээ кыска хуусаада күүсеттинген. Ам ол автолавка малчыннарны янзы-бүрү бараннар-биле хандырып турар. Ооң садыгжы-чолаачызы Базыр-оол Санчы чыл планын 120 хуу күүсеткен, эки ажылы-биле мактадыг.

О. Шынаа кодээ Совединиң күүсекчи комитединиң удуртулгазында турар дружина бөлүктери, эш хуузунуң суду, школада төрээдер комитеди, херээженнер чөвүлелдери ниити план ёзугаар бир демниг ажылдап турар. Совхоз төвүнде херээженнер чөвүлели (даргазы И. Даваа) культура-массалыг ажылдарны доктаамал чорудуп, солун кежээлерни, ужуражылгаларны организастап эртирип турар. Херээженнер чөвүлели совхозтуң экономиказын быжыглаарынга чоннуң культуразын, амыдырал деңнелин бедидеринге холбашкан ажылдарны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип келген. Суурда улусчу дружина бөлүүнүң ажылы (даргазы Д. Чамзырай) багай эвес чоруп турар. Дружинниктер ээлчеглиг дежурныйлаашкыннарже доктаамал үнүп, суурнуң кудумчуларынга, хөй-ниитиниң черлеринге хайгааралдашкынны кылып турар. Ынчангаш ниитиниң корум-чуруму экижээн.

Кодээ Советтиң ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир ам-даа чедир кылдынмаан ажылдар, четпестер бар. Арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар-биле демисел ам-даа чогуур деңнелде тургустунмаан. Соңгукчуларның чагыгларының күүселдезинде четпестер база бар, чамдык депутаттар чагыглар күүселдезинче кошкак кичээнгей салып турар. О. Шынаа суурнуң чоогунда Чеди-Кара бугазын ажыглалга киирерин дилээн чагыг кирген, а ооң күүселдези ам-даа чок. Бир эвес ол буганы аптап, арыглааш, ажыглалга киирип тер болза, суурга чаагайжыдылга ажылын чорударынга улуг идиг болур ийик. Бар четпестерни дарый чайладыры-биле О. Шынаа кодээ Совединиң чоокта чаа сессиязынга тускай доктаалды хүлээп алгаш, кодээ күүском, депутаттар совхозта хөй-ниити организациялары-биле бир демниг кады ажылдажып, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткуур сорулганы салган.

Ө. ЧИҢМИТ.

Миллион тонналы

ТАШАУЗ. Ташауз областың чер ажылдыглары шөлдерже миллион тонна органиктиг чемишчидилгени сөөртүп төккен. Чыл онаалдазын ийи катап ажыр күүсеткен. Хөвең тарыыр гектар чер бүрүзүнге бүдүн чартык норманың өдээн төккен. Чемишчидилгени баш удур ажылдап кылган график ёзугаар хөрзүн картограммаларын барымдаалап төп турар.

(СЭТА.)

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Март 8-те даштыкыга болуушкуннар

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ЁЗУЗУНГА

БЕРЛИН. Ында келген Зимбабвениң Африкан национал чөвүлелиниң даргазы Джошуа Нкомону ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Эрих Хонеккер хүлээп алган. Чүректиг ханызындан болгаш найыралдыг байдалга эрткен ужуражыышкын үезинде Э. Хонеккер Зимбабвениң улузунуң национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш депшилге дээш, Смиттиң расисчи ёзу-чурумунга удур демиселин бедик-биле үнелээн. Национал-хосталгалыг шимчээшкиннер-биле антиимпериалистиг эвилелди улам ыңай быжыглаарынга база боттарының национал хосталгазын чаалап алган күрүнелер-биле кады ажылдажылганы ханыладырынга идепкейлиг салышкынын ССРЭ-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле кады киирер дээш ГДР эргежок чугула бөгү-ле чүүлдерни кылыр апаар деп, Э. Хонеккер онзалап демдеглээн.

Э. ПАПАИОАННУНУҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

НИКОЗИЯ. Кипрниң Күш-ажылчы чонунуң депшилгелиг партиязының (АКЭЛ) Чиңгине секретары Э. Папаиоанну «Хараврги» солунга интервьюзунга КНО-нуң хемчээлдеринге Кипр талазы-биле делегейниң төлээлеттирилгелиг конференциязын чыылдырар дугайында совет саналды амыдыралга боттандырарының эргежок чугулазын база катап онзалап демдеглээн.

Чүгле хамаарышпас Кипрге делегей магадылалдарының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге эвес, харын кипр айтырыын шериг белүглежиишкини НАТО-нуң эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлээрин болдурбазынга ындыг конференция эргежок чугула болуп турар деп, ол онзалап айыткан.

ЕЗУЛУГ ХАМААРЫШПАС ЗИМБАБВЕ ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. Чүгле Смиттиң ёзу-чурумун узуткаарының болгаш бөгү эрге-чагырга африкан хөй кезиктиң холунга турар хамаарышпас Зимбабве күрүнени тургузарының аргазы-биле Родезия айтырыын шиитпирлеп болур. Танзанияның президентизи Дж. Ньерере неделя санында үнер америк солун «Таймга» интервьюзунга ол дугайын медеглээн.

Африканың мурнуу чүгүнде расисчи ёзу-чурумнарны деткиирин соксадырынче болгаш африканнарның дүрүм ёзугаар тура-соруун хандырарынга тодаргай базымнары-биле идиг бээринче Барыын чүктүң күрүнелерин ол кыйгырган.

ТУРЦИЯНЫҢ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИНИҢ ЧУГААЗЫ

АНКАРА. Турцияның премьер-министри С. Демирель национал телевидениеге чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң айтырыгларының талазы-биле чүве чугаалаан. Турцияның экономиказы амгы үеде кадырлыышкында туруп турар деп ол медеглээш, ону быжыглаарының хереенге улуг салышкынны киирериче чурттуң хамаатыларын кыйгырган. 1975—1977 чылдар республикага аар үлетпүрнүң үнделзиннерин тургузарының үези болур, оон соңгаар аар үлетпүр национал ажыл-агыйның кол адыры апаар ужурлуг деп, С. Демирель айыткан. Премьер-министр акшаның үнезиниң кудулаашкынынга дыка кичээнгей салгаш, ону «ядыы массаларны дорайтадып турар халаптыг чүүл деп адаан.

СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

ИСЛАМАБАД. Национал ассамблеяның — чурттуң парламентизиниң адакы палатазынга болган соңгулдаларга бүзүрелдиг тиилелгени Пакистанның чагырыкчы Улусчу партиязы чедип алган. 200 олуттуң 155-жин ол партия алган, ол чорук конституция ёзугаар Пакистанның чаа чазаан тургузар эргени аңаа берип турар.

Чурттуң премьер-министри З. А. Бхутто баштап турар Пакистанның Улусчу партиязының программазын деткип турарын соңгукчулар илергейлээн.

Г. БРАУННУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ВАШИНГТОН. АКШ-тың камгалал министри Г. Браун ниити национал телевидениеге медеглел кылгаш, стратегтиг шаап халдаар чепсегленниишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарга доктааган.

Амгы үеде Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразында күштерниң деңзигүүрү барык-ла дең болуп турар. Сан талазы-биле шоолуг эвес ылгалдар онза ужур-дузалыг болбас деп Браун медеглээн.

Каттышкан Штаттар, Совет Эвилели-даа ышкаш, стратегтиг шаап халдаар чепсегленниишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарга болгаш чаа дугуржулганы чарарынга сонуургалдыг болуп турар деп камгалал министри демдеглээн.

АГРЕССЧИНИ ӨНЕМЧИДИП ТУРАР

ВАШИНГТОН. АКШ-тың президентизи Дж. Картер биле Израильдиң премьер-министри И. Рабинниң аразында чугаалажыышкыннар Ак бажыңда эгелээн. Ол болза Дж. Картерниң эрге-дужаалга кирген хүнүнден бээр оларның баштайгы ужуражыышкыны болур. Чугаалажыышкыннарның хүн чурумуп албан хуузу-биле чарлаваан-даа болза, оларның кол сорулгазы — Тель-Авив биле Вашингтонда чаа администрацияның аразынга «бот-бодун ыяк билчирин» тургузары болур деп хайгааракчылар айтып турар.

(СЭТА).

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА

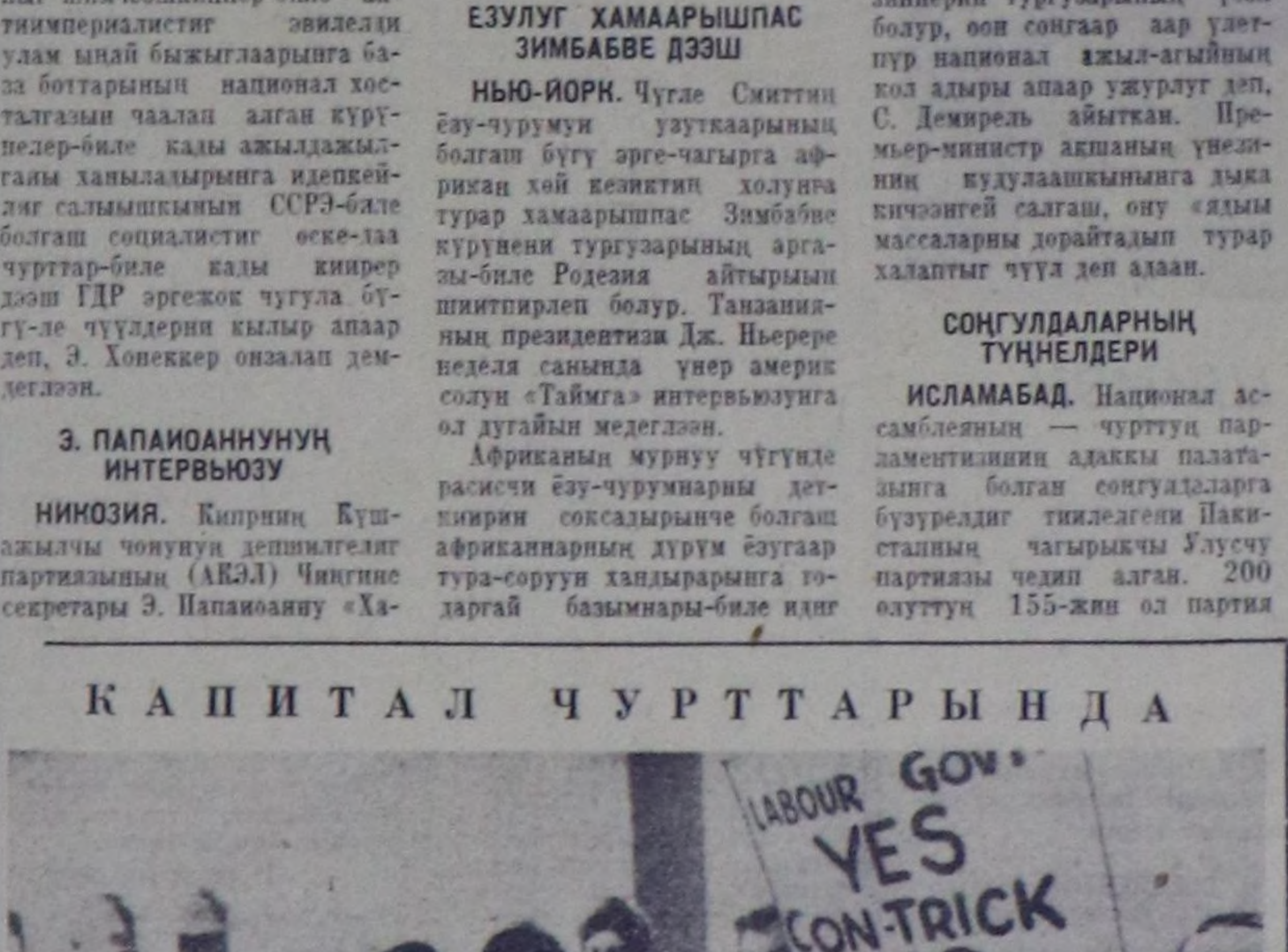
LABOUR GOV'T
YES
CON-TRICK
NO
LONDON TRADES-UNIONISTS SAY NO
BUILDING WORKERS NO
LONDON TRADES-UNIONISTS SAY NO
LONDON TRADES UNIONISTS SAY NO
SOCIAL CON-TRICK NO
NO

«Социал контракт» деп адаар чүүлдүң — ажылчы чоннарның ажыл төлевирин кызыгаарлаар дугайында чазак биле профэвилелдериниң аразында дугуржулганың — күштүг болуп келген бүдүн чартык чылының дургузунда англи өг-бүлелерниң хөй нуруузунуң материалдыг байдалы дыка доройтаан. Лондонда парлап үндүрген статистика илеткелинде ол дугайын чугаалап турар. Сөөлгү чыл дургузунда Англияга өртектер ортумаа-биле 16,7 хуу улгаткан болгаш өртектиң аартаары үргүлчүлевишаан турар. Ылаңгыя аъш-чем барааннарының, кывар чүүлдүң болгаш хөй-ниити транспортунга чоруурунуң өртээ онза аартаан.

ЧУРУКТА: «социал контрактының» катап тургузарынга удурланып турар Лондоннуң тудуг ажылчыннарының чыскаалы.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ СОЛУННАРЫ ЧҮНҮҢ ДУГАЙЫН БИЖИП ТУРАРЫЛ?

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп Комитеттериниң секретарьларының чоокта чаа Болгарияның найысылалы Софияга болган чөвүлел хуралының түңнелдерин социалистиг чурттарның парлалгазы тайылбырлап турар. БКП ТК-ның органы «Работническо делонуң» бижээни болза: Софияга болган чөвүлел хурал акы-дуңма партияларның чедишкенин, ыяк демниг хөделиишкининиң болгаш коммунистерниң 25 миллион ажыг кижилиг отрядының идейлиг чаңгыс эвин база катап тодаргай көргүскен.

Венгр «Непсабадшагтың» демдеглээни: Акы-дуңма партиялар идеологтуг кады ажылдажылганың оруу-биле бурунгаар базымны кылган дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилери бүрүн барымдаалыы-биле айтып болур. Амгы ужуражыышкынның марксисчи-ленинчи теорияның улам ыңайгы хөгжүлдезинге, идеологтуг кады ажылдажылгага, ниити херектиң чаагай чоруунга дуржулганы ниитилештиреринге идиглиг болуру чигзиниг чок.

Польша солуннар Совет Эвилели биле Польшаның эртемге эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салганының 30 чыл оюн калбаа-биле демдеглеп турар. Ол дугуржулганы ёзугаар кылган бөгү-ле чүүлдер миллион-миллион поляктарның бодалында болгаш чүректеринде сиңниген деп, ПКАП ТК-ның органы «Трибуна люду» солун бижээн. Польшаның хөгжүлдезиниң бөгү-ле үе-чадаларында совет дузаламчы ооң депшилгезиниң өскерлиш чок фактызы болуп келген.

Өске польша солун «Жиче Варшавы» чепсенти дужүрер дугайында совет саналдарны айыткаш, Совет Эвилелиниң болгаш бөгү социалистиг дем-каттыштырылгазының бөгү-ле эгелекчи саналдарында чепсенти дужүрериниң политиктиг база шериг талаларын экономиктиг болгаш социал талалар-биле ыяк холбаштырып турар деп демдеглээн. Кижи төрелгетенге чепсегленниишкиннерни эндере бүдүрер чоруй — ол дээрге шынап-ла буурадыкчы херек-тир, ол чүгле өлүмнүг чепсентиң улам-на хөй курлавырларын тургузуп турары-биле халаптыг эвес. Бир эвес амгы үеде бөгү чурттарда чепсегленниишкиннерге чарыгдап турар 350 миллиард долларны тайбың сорулгаларга ажыглаар болза, делегей чеже хире ажыкты ап болурунга кымны-даа бүзүреткен херээ чок боор деп ол солун айтып турар.

Португалияның премьер-министри Мариу Соарештиң Парижке аян-чоруун даштыкы парлалга чырыдып турар. Француз таланың бодалы-биле алырга, Португалияның «Ниити рынокка» кежигүн болур чоруу «ЕЭН-ниң кодээ ажыл-агый политиказынга айыылдыг» болур чадавас деп француз «Орор» санап турар.

Француз «Юманите» Израильдиң премьер-министри Рабинниң Каттышкан Штаттарда аян-чоруунуң дугайын дыңнаткаш, Чоокку Чөөн чүнте чөрүлдээни айлап шиитпирлээр талазы-биле кандыг-даа санал киирбезин Рабин АКШ-че чоруурунуң мурнунда чугаалаан дээрзинче кичээнгейни угландырып турар.

(СЭТА).

Чер шимчээшкининиң уржуктарын чайладып турар

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Ында парлап үндүрген баштайгы медээлерден алырга, Румынияның найысылалынга чер шимчээшкининиң үезинде 568 кижи өлген болгаш 2600 кижи балыгланган болуп турар. Чурттуң өске районнарында өлгеннерниң саны 72 болгаш балыгланганнар — 614 кижи. Камгалап алырының ажылдары үргүлчүлеп турар.

Аджерпресс агентилелдиң дыңнадыындан алырга, чер шимчээшкини чурттуң экономиказынга улуг материалдыг когаралды таварыштырган. Чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш албан черлери ажылдаарын түр үеде соксаткан, элээн хөй чурттакчылыг пунктуларда суг дамчыдылгазының системалары, электри дамчыдылгазының шугумнары үрелген.

Чер шимчээшкининиң уржуктарын чайладыр талазы-биле ажылдар чурттуң найысылалы Бухаресте үргүлчүлеп турар. Тускай комиссиялар үрелген бажыңнарның байдалын хынап көрүп, айыылдыг байдалда арткан өг-бүлелерни өскээр көжүрериниң хемчеглерин ап турар. Бажың чок артканнарга түр чурттаар чер кылдыр ниити чуртталга черлерин, чаа чуртталга бажыңнарын берип турар.

Муң-муң кижилерниң патриотчу күш-ажылы, тодаргай болгаш күжениишкинниг хемчеглер найысылалдың чурттакчыларын болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерин суг-биле, электроэнергия-биле база газ-биле хандырарын барык-ла бүрүнү-биле катап тургузарының болдунар аргазын берген.

Когаралга база үрелиишкиннерге таварышкан үлетпүр бүдүрүлгелери, электростанциялар база өске-даа албан черлери чоорту чогумчалыг ажылдап эгелеп турар. Галацтың металлургия комбинадында, Борзештиң үлетпүр комплекизинде болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде ажыл катап чорутунуп эгелээн.

Найысылалдың чурттакчыларын аъш-чем-биле хандырарының хүлээп алдынган планы ылаптыг күүсеттинип, чер шимчээшкининден качыгдаан районнарже аъш-чемни чорударының графиги бүрүнү-биле сагыттынып турар.

РКП ТК-ның Политиктиг Күүсекчи Комитеди хурал эрттиргеш, качыгдаан районнарга чогумчалыг хөй-ниити база ажыл-агый ажыл-чорудулгазын дүрген катап тургузарының талазы-биле хемчеглерни төлевилээн.

СОФИЯ. (СЭТА). Ында парлап үндүрген баштайгы медээлер-биле алырга, Болгарияга болган чер шимчээшкининиң түңнелинде 20 кижи өлген болгаш 165 кижи балыгланган. Дунай чанында Свиштов, Русе болгаш өске-даа хоорайларга чер шимчээшкини эң-не күштүг болган.

Чер шимчээшкининиң соонда доран-на камгалаашкын хемчеглерни чорудуп эгелээн, аңаа шериг кезектери болгаш чурттакчылар киришкен. Качыгдаан кижилерге медицина дузаламчызын көргүзүп, оларны аъш-чем, идик-хеп болгаш чурттаар чер-биле хандырып турар. Качыгдаан районнарга дузаламчы көргүзери-биле БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы С. Дылбоковка баштаткан чазак комиссиязын тургускан.

Көдээ ишчилерге кино

«Көдээ ажыл-агый» деп киножурналдың бирги номери чурттуң экраннарында бо чылын үнүп эгелээн. Сөөлгү чылдарда РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг автономнуг республикаларында болгаш областарында болгулаан улуг-улуг чаартылгаларны ол кинофильмнер көргүзүп турар.

Бистиң чуртувуска чылдың-на эртем-нептередилгелиг, техника-пропагандалыг, документалдыг болгаш өөредилге - кижизидилгелиг 80 хире көдээ ажыл-агый фильмнерин тырттырар. Оларның хөй кезиин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң чагыын ёзугаар тургузуп турар. Эртем-нептередилгелиг болгаш документалдыг 18 студия фильмнерни бүдүрүп үндүрер. Оларны тургузарынга эртемденнер, тускай эртемниглер болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчылары идепкейлиг киржип турар.

Фильмнер-биле чергелештир «Украинаның көдээ ажыл-агыйы», «Белоруссияның көдээ ажыл-агыйы» деп аттыг болгаш өске-даа тускай киножурналдарны үндүрүп турар. Аңаа эртемниң болгаш мурнакчыларның арга-дуржулгазын, ажыл-агыйлар аразында каттыжыышкыннарның ажылын, химижидилге болгаш черни болбаазырадырының айтырыгларын чырыдар.

Фильмнер фондузу ам 500 ажыг көдээ ажыл-агый кинолентаараларын ап турар.

Москва.

«Мыйыс эдиски эки ойнаар»

Улустуң бот-тывынгыр уран чогаадылга талазы-биле бирги Бүгү-эвилел фестивалының Бүгү-россия көрүлдезиниң лауреады Владимир областың улусчу чогаадылга бажыңының мыйыс эдиски ойнаакчыларының ансамбли болган.

Ансамбльдиң репертуарында орус ырлар болгаш аялга ойнаары хөй кирген. Ансамбльдиң киржикчилери мыйыс эдискиге аялгалар ойнаарынга кайгамчык мергежээн. Владимирниң мыйыс эдискизи Россияга болгаш даштыкыга шаанда-ла сураглыы берген. Эрткен чүс чылдың ийиги чартында кадарчы ойнаакчылар Камешнов районнуң Мишнево суурнуң бир тараачынының удуртулгазы-биле Парижке, Берлинге чедиишкинниг ойнаан. Баштайгы орус революцияга чедир 20 чыл бурунгаар парижчилер «Марсельезаны» Владимирниң ойнаакчыларының күүселдезинден дыңнааннар. Ол хөйнүң ыр ансамбли бүгү чуртту эргип кээзэн.

«Бисте Питерде Владимирниң мыйыс үрүп ойнаар кадарчылары ол үрер хөгжүм херекселин бүдүрүп үндүрүп турар» деп композитор А. П. Бородин ол ансамбльдиң аян-чорууну дугайында бижээн. Ам ол ансамбльдиң күүселдезинде пластинкада бижип каан бурунгу орус ырлар кирип турар. Владимир болгаш Суздальга келген туристер шак ол музыкалыг сүй белекти күзелдиг-биле садып ап турар.

Бот-тывынгыр уран чүүл мастерлери Владимирниң мыйыс эдиски үрүп ойнаар артистериниң улусчу чаңчылын төлептиг-биле уламчылап турар.

СЭТА-ның корр.
Владимир область.

Арктиканың кызыгааржыларында

II кезектиң дайынчы кызыгааржылары бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарларын камгалаар талазы-биле боттарының чиик эвес албанын Заполярьениң парын байдалдарында безин серемчилелдиг-биле эрттирип турарлар. Шимчээшкин кылырынга, хайгаараарынга, харылзаа кылырынга эң-не чаа техника-биле чепсеглеп-геп олар боттарының хүлээлгезин эң-не тода күүседип турар.

Чурукта: кызыгаар доскуулу. Оң талазындан солагай талазынче: биче сержант А. Селезнев, аңаа дайынчылар А. Мордович, С. Антипин, В. Владимиров олар.

Г. Багдасарянның фотозу
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Александра Комбуйлановна Сарыглар Чөөн-Хемчик районунуң Чадаана хоорайда амыдырал хандырылга комбинадында хеп быжыкчылап турар. Ол бо комбинатка хеп быжып ажылдаа-ла алды чыл четкен. А. Сарыглар кызымак ажылы-биле макталдыг.

Александра Сарыглар — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. Ол бодунуң депутат хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип, чонунуң бо бедик идегелинге төлептиг болуп турар. Соңгукчулары-биле доктаамал ужуражып, оларның киирген чагыгларын чогуур хуусаазында күүседир чаңчылдыг.

Ажылынга үлегерлиг, мурнакчы быжыкчы амыдырал хандырылга комбинадында херээженнер чөвүлелиниң даргазы. А. Сарыглар аныяктарның идепкейлиг дагдыныкчызы. Ол аныяктарга бодунуң байлак арга-дуржулгазын дамчыдып берип турар. Амгы үеде ол аныяк хеп быжыкчызы В. Монгушту дагдынып алган, ооң-биле кады ажылдап турар. Мурнакчы хеп быжыкчызы Александра Сарыглар Улуг Октябрьның 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш бедик кодурлуушкунуң ажылдап турар.

ЧУРУКТА: быжыкчы А. К. Сарыглар (оң талагында) өөреникчизи В. Монгуш-биле ажыл үезинде.

С. ЧАЖИН-ООЛДУҢ фотозу.

САД ӨСТҮРҮКЧҮЛЕРИНГЕ

... Чүгле селекция эвес, а химия безин үнүштер болбаазырадырынга кайгамчыктыг чүүлдерни кылып турар. Чижээ, чаа тур деп херексел-биле садты болбаазырадырга чечек-каттың дүжүдү улгадыр, вишнялар, персиктер, виноградтар көвүдээр. Яблоктуң чамдык сорттарының дүжүдү ийи катап өзе-даа бергилээр.

Ол чаа ажыдыышкынның практикада канчаар ажыглаттынып турарыл?

— Химия-биле холбашкан айтырыгларга эртемниң негелдези улуг. Хандыр болгаш бүгү талалыг хыналдаашы чорудуп турар бис,— деп, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол специализи А. Х. Халитов бо айтырыгга харыылады.— Турну ажыглап эгелээн бис. Чер ажылдакчыларының хүндүткелин ол чаалап апкан. Ону «Багай агаарга удур херексел» деп адап турары таварылга эвес. Чүге дээрге, ооң-биле болбаазырадып каан тараа бойдустуң кандыг-даа халавынга алыспас болгай. Ол дээрге, камнаттынган миллион тонна дүжүт-түр.

Ук херекселдиң механизмнери хөй операцияны кылып болур. Ону тараага болгаш өске-даа культураларга шенелдени кылган. Ынчангаш, турну бистиң садтарывыска ажыглаар кылдыр дидими-биле чорудуп турар чылдагааны-даа ында.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң эртем-техниктиг чөвүлели ук херекселди чечек-кат болбаазырадырынга ажыглап болурун бадыткаан. Ооң ажыл-чорудулгазын Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязының болгаш көдээ ажыл-агыйның химизастаарының талазы-биле экспериментал — шинчилелдиг конструктор-технологтуг төп лабораториязы ажылдап кылган. Бо чазын сад өстүрүкчүлери эртемниң ол өөредин ажыглап болурлар.

Москва чоогунда Ленин аттыг совхозта турнун дузазы-биле өстүрген чечек-каттың дүжүдү 30 хуу өскен. Оон-даа бедик дүжүттү алган черлер база бар. А элдептиг чүүл чүл дээрге, чечек-кат химиктиг болбаазырадылга соолунде үш чыл дургузунда бодунуң өзүлде талазы-биле шынарын чедирбези болган.

Д. СМИРНОВ.
(СЭТА).

УЛУСЧУ ТЕАТРНЫҢ ШИИЗИ

Москва. ЗИЛ-диң Культура ордузунуң улусчу театры 40 чыл болган. Ам бот-тывынгыр артистер кол режиссёрнуң болгаш ол коллективтиң тургузукчузу, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. Л. Штейнниң удуртулгазы-биле «В. И. Ленин дугайында трилогия» деп шиини база катап белеткеп көргүзерлер. Ол шиини олар Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаадырлар.

Бодунуң тургустунуп келген чылдарының дургузунда коллектив совет болгаш даштыкы авторларның 50 ажыг шиилерин көргүскеннер.

Автозаводчуларның актёрлар бөлүү Москваның хөй сценаларынга оюн көргүзүп, Каманың автозаводунга, Ленинградка, Минскиге, Тулага болгаш өске-даа хоорайларга чораан. Театрның кижизиткеннериниң аразында сураглыг актёрлар РСФСР-ниң улустуң артизи В. Васильева, РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Лановой болгаш А. Локтев, артист В. Носик олар бар.

ЧУРУКТА: коллективтиң тургузукчузу, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. Л. Штейн (солагай талазындан үш дугаарында) театрның артистери-биле чугаалажып орары.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭКИ ЧҮҮЛДЕР ХӨЙ

«Алдан-Маадыр» совхозта херээженнер чөвүлелиниң ажылында эки чүүлдер хөй. Ооң даргазы Чүдеш Өлтек-ооловна Ондар школада башкылап ажылдавышаан, совхозтуң херээженнериниң ортузунда кижизидилге ажылын күштелдирер дээш шудургу хемчеглерни ап турар. Херээженнер ортузунга политмассалыг болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды чорудар талазы-биле бо чөвүлел эки дуржулганы чедип алган.

Суурда он агитквартира бар, ол ышкаш хойжу бригадаларда дөрт бөлүктү тургускан. Херээженнер чөвүлели он үш кижиден тургустунган, оларның аразында башкылар, эмчилер, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бар. Олар кварталдарда, бөлүктерде ажыл-агыйның аайы-биле быжыглаттынган.

Совхозтуң херээженнер чөвүлели ажыл планын квартал аайы-биле тургузуп, ону парткомга бадыладып алгаш, ук планның күүселдези дээш шудургу ажылдап турар. Суурда агитквартираларның ажылы ам кажангызындан-даа артык идепкейжээн. Олар тус-тузунда «Партияның XXV съездизиниң шиитпирлери — амыдыралда» деп булуңнарны дерип кылган. Оларда квартал бүрүзүнде чурттакчыларның социалистиг хүлээлгелерин, ажыл планын, ажыл херекке хуваалдазыын, ада-иелерге сүмелерни, өөреникчилерниң ап турар демдектерин бижигилээн. Ол ышкаш аныяк өг-бүлелерге, ие-херээженнерге сүмелерни көргүскен стендилерни кылып аскылаан.

Херээженнер чөвүлели клубка эрттирип турар кежээлерге идепкейлиг киржип турар. «Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга» деп кыйгырыг-биле агитквартираларның концерттериниң көрүлдезин организастыг эрттирген. Аңаа бирги черни Самбажык аттыг кудумчуда «Челээш» деп агитквартира алган. Олар кобальтылыг Хову-Аксынче экскурсиялап чораан. Ийиги черни Кара-Тал кудумчузунда «Отчугаш» деп агитквартира алган. Олар Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадынче экскурсиялап чораан.

Херээженнер чөвүлели көдээ Культура бажыңынга «Урал хелдар», «Амданныг чем» деп делгелгелерни дөрт удаа организастаан.

Амгы үеде совхозта мал кыштаглаашкыны нарын байдалда эртип турар. Ынчангаш малчыннарга дузалажыры-биле суурнуң херээженнери даваннары тастаан хойларга чулдургуушкуннарны даарап турар.

Малчыннарның амыдыралының культуразын бедидер сорулга-биле оларның чурттаглга бажыңнарын үргүлчү чугайлажып берип турар. Амгы үеде суурнуң херээженнери малчыннарның кыштагларынче организастыг үнүүшкүннерни кылып, оларга улуг дузаны көргүзүп турар. Олар чээрби ажыг хойжуларның кыштагларынга барып, коданнарның девискээрлерин аштап-арыглап, чаш хураганнарны ажаажып турар.

Совхозтуң хою оолдап эгелээрге, сакманщиктерни хойжуларның кыштагларынче үдеп, «Сакманщик—келир үеде малчын» деп темалыг кежээни организастаан.

Чоокта чаа херээженнер чөвүлели Оргу-Шөлде комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазынга «Малчынның арга-дуржулгазы, үлегери» деп темалыг кежээни организастап эрттирерингe идепкейлиг киришкен. Аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Дажы-Намчал бодунуң дуржулгазын чугаалаан. Сураглыг сыгытчы, хойжу, Новосибирскиге болган уран чүүл көрүлдезиниң киржикчизи, лауреат О. Хунаштаар-оол база-ла чүве чугаалап, бодунуң уран талантызын чаңгыс чер чурттугларынга бараалгаткан.

Бо бүгү ажылдар болза совхозта херээженнер чөвүлелиниң ажылының идепкейжээнин херечилеп турар. Херээженнер чөвүлели школада уругларның өөредилгезинче, суурга хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынче база-ла улуг кичээнгейни салып турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Бистиң суурнуң клуву

ХАРЫЛЗААЧЫ УДАЗЫН

Хайыракан Культура бажыңын ажыглалга киргенден бээр каш-ла ай эрткен. Хайыраканчыларның культурлуг дыштанырынга таарымчалыг байдал тургустунган. Культура бажыңының улуг залынга 300 кижи олурар. Спорт залы база бар, номчулга залдыг библиотека таарымчалыг. Суурнуң чону чаа Культура бажыңынга бо-ла чыглып келир, ылаңгыя аныяк-өскенге магалыг, сөөлгү үеде корум-чурум үрээр кижилерниң саны эвээжээн.

Бот-тывынгыр уран чүүл концерттери доктаамал эртип турар. Культура бажыңының чөвүлелин тургускан. Уран чүүлге эң идепкейлиглер Н. Кенен, С. Монгуш, З. Мандаржап, З. Доспан-Комбу дээш өскелерин-даа мактап турар бис. Кудумчу концерттерни организастыг эрткен.

Культура-чырыдыышкын ажылында кол черни библиотека ээлеп турар. Чаа библиотекада кээп турар номчукчулар саны өскен. Улуг Октябрьның 60 чылынга уткуштур ажылдарны ында калбарткан. Бистиң республиканың бүдүрүкчү күштерин комплекстиг хөгжүдериниң дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа доктаалын пропагандалаар талазы-биле ажылче база кичээнгей салдынган.

Библиотека эргелекчизи Тамара Кызыл-оол бо ажылынга алды чыл дургузунда ажылдап келген. Бүгү ажылдарны план ёзугаар чорудуп турар. Номчулга конференцияларны, беседалар бо-ла эртер. Тускай активти тургузуп алган, сларны дамчыштыр номчукчулар ортузунга ажылды чорудуп келген.

Культура бажыңында спорт залы аныяктарның бир чыглыр чери ол. Ында волейбол, баскетбол, хүреш, аар атлетика, шыдыраа секцияларында чүс хире кижи доктаамал киржип турар. Өске суурларның спортчулары-биле эш хуузунуң ужуражыышкыннары солун эртип турар. Хүндүс спорт залынга школачылар кичээлдээр. Спорт залының ажылын эки чорудар дээш хөй-ниити тренерлер Юрий Карбы, Владимир Дожувай ак сеткилдиг кызымак ажылдап турар.

Шак мындыг фактылардан алгаш көөрге, бистиң Культура бажыңы суурда кижизидилге ажылының төвү, хөй-нити-биле ажыл чорударының харылзаачы удазыны болу берген ышкажыл. Ону кончуг эки деп бодаар мен.

Ооң-биле чергелештир бистиң ажылывыста таарымча чок айтырыглар база бар. Чижээлээрге, кадрларның солчур чоруу ажылга шаптыктыг, райкүүскомнуң культура килдизи болгаш тус черниң партия, совет органнары ону шуут болдурбас дээш ажылдаар болза эки. Кадрларны быжыглап, шилиири чугула!

Октябрьның 60 чылын чедиишкиниг уткуурун Культура бажыңының коллективи, ооң активчилери бирги черниң айтырыы деп санап турар. Юбилейге белеткел талазы-биле тускай план тургустунган болгаш амыдыралда боттанып эгелей берген.

К. НАТПИП-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 10-ДА

МОСКВАДАН
10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Москва, ынакшылым сен!» Уран-чечен фильм.
12.00—«Бистиң намдарывыс. 1934 чыл».

КЫЗЫЛДАН
13.00—«Триест операция». Уран-чечен телефильм. 2-ги, 3-кү серияларды.

МОСКВАДАН
15.50—«Улуг тудугларның ажыл-ишчи хүннери». Кинопрограмма.
16.50—«Шыдыраа школазы». «Ак терге».
17.20—Уран-чечен кыска телефильмнер программазы: «Димка ажыпа берген», «Димканың дагаазы», «Димка — чадаг тергечи».

КЫЗЫЛДАН
18.00—Киножурнал.
18.10—Телемедээлер.
18.25—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН
18.30—«Орус чугаа».
18.15—«Хөглүг маргылдаалар».
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН
20.10—Телемедээлер.

МОСКВАДАН
20.20—«Чурук бүрүзүнде — хүн».

КЫЗЫЛДАН
20.35—«Тыва шүлүк чогаалында Октябрь темазы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН
21.10—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Бүдүрүлгениң социалистиг чаартылгызы». Дамчыдылгага академик А. Ю. Ишлинский киржир.
21.40—«Экранда — кинокомедия». «Үш ажышкы». Уран-чечен фильм.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга кожуп турар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Барыын районнарга хүннүң ийиги чартында хат 7—12 метр чедир күштелир.

Агаарның температуразы барыын районнарга 2 градус чылыгдан 3 градус чедир соок, өскелеринге 4—9 градус. Кызылга 4—6 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

МАРТ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Эрги боо» 9.00, 11.45, 12.30, 14.15, 16.30, 18.25, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чалбыыштыг чаш назын» 10.30, 14.15, 15.45, 17.15 «Зорронуң улуг ужуралы» 12.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Степанның бижии» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Коммунист дугайында тоожу» 15.00, 18.40, «Есения» (2 сериялыг) 16.10, 20.00 шактарда.

1977 чылдың март 9-дан эгелеп самолёттарга даразында черлерже пассажирлер сөөртүрүн Кызылдың аэропорту дыңнадып тур: Кызыл—Сарыг-Сеп, Кызыл—Сизим — Бүрен-Бай-Хаак, Кызыл — Тээли-Хая, Кызыл—Бай-Хаак, Кызыл—Самагалдай — Эрзин.

Ужуп үнери расписание ёзугаар болур.

Улуг-Хемниң ыяш ажыл-агыйы колхозтарга болгаш совхозтарга кыдыын кеспээн мал-заларны кызыгаар чокка садар.

Чагыгны даразында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Енисейниң он талакы эрии, ыяш болбаазырадыр комбинат, бухгалтерия.

Кызылдың Автомотоклувунуң 1974 чылдың июль 15-те Владислав Артемович Бапыкайга тывысканы 862503 дугаарлыг III класстың чолаачызының шыңзылгазы читкен, ону ам күш чок деп санаар.

Өрттү болдурбас дээш

В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга кииргени чүгле Ак-Довурак хоорайның эвес, а харын республиканың ажыл-ишчилериниң улуг чедиишкини болур. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, оңгу беш чылдың баштайгы чылында Ак-Довурак хоорайның ажыл-ишчилери бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларынга күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алган.

Ол ышкаш комбинаттың өртке удур айыыл чок чорууну хандырары күрүнениң өрт инспекциязының, өртке удур эки тура дружиналарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чугула сорулгазы. Бо талазы-биле ажыл комбинатта багай эвес тургустунган. 1975 чыл-биле деңнээрге, комбинаттың цехтеринге болгаш объектилеринге болган өрттүң саны, ооң когарал 1976 чылда кеский-биле кызырылган. Өрт айыылын болдурбазының болгаш профилактиктиг хемчеглерни экижидериниң талазы-биле эрткен чылын Иштики херектер министерствозунуң Ак-Довуракта өрт отряды, хөй-ниитиниң болгаш улусчу дружиналарның дузазынга даянгаш, боттуг ажылдарны кылып чоруткан. Ооң түңнелинде бүдүрүлге, хөй-ниитиниң черлеринге, уруглар албан черлеринге болгаш чуртталга бажыңнарынга өрттүң болу бээр чоруу кызырылган.

Өртке удур отрядтың кежигүннери, удуртукчулары ажылын план ёзугаар чорудуп өрттүң канчап болу бээрин, ооң кандыг когаралга чедирип болурун школачылар болгаш чурттакчы чон ортузунга тайылбырлаарын доктаамал чорудуп турар. Эрткен чылын олар бүдүрүлге, албан организация коллективтеринге болгаш чурттакчы чон ортузунга программа ёзугаар 4 шактыг кичээлдерин эрттиргилээн. Оон ангыда комбинаттың өртке удур эки тура дружиналарының командирлериниң база техниканың айыыл чок чорууннуң инженерлериниң 2 хүн үргүлчүлээн семинары районнуң өрт инспекциязының болгаш комбинатта өртке удур ажыл чорудар отрядтың кежигүннериниң киржилгези-биле болуп эрткен. Ук семинар ажыктыг болган. Өөредилге программазын ёзугаар өрт ажылдакчыларының дайынчы мергежилин бедидер сорулга-биле өртке удур отрядтың кежигүннерин, эки тура дружиналарын объектилерже айда бир удаа үндүрүп, оларның белеткелин хынап турары чаңчыл болу берген. Бо өөредилге-кичээлдер өртке удур отряд ажылдакчыларының болгаш эки тура дружиналарының өрт болган таварылгада чаңгыс кижи дег демниг ажылдап, өрттү бедик мергежилдиг, дүрген өжүрериниге улуг салдарны чедирип турар. Комбинаттың отряды республика, район маргылдааларынга киржип, өрттү дүрген өжүрериниң талазы-биле багай эвес түңнелдерни көргүзүп келген.

Бистиң ажылывыста чедир кылдынмаан ажылдар чок деп болбас. Амгы үеде комбинаттың чамдык цехтеринде болгаш бүдүрүлгениң өске-даа объектилеринде өрттен камгалал ажылы куду деңнелдиг болуп турар. Ооң кол чылдагааны — ында удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның өрттүң айыылдыын биле тура, профилактиктиг ажылче кошкак кичээнгей салып, ону тооп көрбейн турарында.

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадында өртке удур отрядтың база эки тура дружиналарының кежигүннери улус ажыл-агыйының объектилерин өрттен камгалап, ону болдурбазын чедип алыры-биле профилактиктиг хемчеглерни чогуур үезинде боттандырар дээш күженишкиниг ажылдап турарлар.

Б. КҮЖҮГЕТ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тыш 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долзаар.

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 128.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 5 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынның талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00071.